Ethiop.j.lang.cult.commun. 2025, 10(2): 288-316
Open Access Licensed under Creative Commons: CC BY-NC-ND 4.0
Faculty of Humanities-Bahir Dar University
ISSN: 2518-2919
DOI 10.20372/ejlcc.v10i2.1980

Original Research **Open Access**

The nature and causes of kinship formation systems among the Awi community

Emebet Andualem Wasihun [1*], Aschalew Abeje (PhD)[2*] & Abiyu Asmamaw (PhD)3*

*1*3*Department of Folklore, Humanities Faculty, Bahir Dar University, Ethiopia*
Associate Professor, Bahir Dar University, Bahir Dar, PoBox.79. Ethiopia.

2 Assistant Professor, Bahir Dar University,Bahir Dar. Ethiopia*

Corresponding author: Emebet Andualem Wasihun ***e m a i l :*** Emebetandualem50@gmail.com

Abstract

This study aimed to investigate the meaning of kinship and causes of kinship formation among the Awi society from emic perspectives. The study employed an ethnographic research method and triangulated data, which were collected through in-depth interviews and focus group discussions. The data were analyzed using thematic analysis method. The findings revealed that kinship among the Awi society has both biological and social components. The study showed that kinship in this society is a way of helping, solving economic problems, strengthening social relations, restoring psychological damage, and maintaining traditional order. Therefore, in this society, it has been shown that social kinship has a significant contribution to the survival of the community, no less than blood kinship. The study also identified that among the Awi society, reasons for the formation of kinship include creating a conducive trade and trade environment, combating feelings of isolation, loneliness, and poverty. Therefore, we argue that the issues that lead to the creation of kinship involve fulfillments of people's needs, interests, and desires in both a physical and spiritual sense.

Keywords: Awi, kinship, nature of kinship, kinship systems, reasons for creating kinship.

Citation: Emebet Andualem, Aschalew Abeje & Abiyu Asmamaw. (2025). The nature and causes of kinship formation systems among the Awi community. *EJLCC, 10*(2).288-316. DOI 10.20372/ejlcc.v10i2.1980

| *Submitted: April 2025* | *Revised: October 2025* | *Accepted: November 2025* |

©2025 Author(s). All rights reserved

Ethiop.j.lang.cult.commun. 2025, 10(2): 288-316 *Faculty of Humanities-Bahir Dar University*

Open Access Licensed under Creative Commons: CC BY-NC-ND 4.0 *ISSN: 2518-2919*
DOI 10.20372/ejlcc.v10i2.1980

የዝምድና ምንነት እና መፍጠሪያ ምክንያቶች በአዊ ማህበረሰብ

አፅህሮተ ፅሁፍ

ይህ ጥናት በአዊ ማህበረሰብ ዘንድ የዝምድና ምንነትን እና የዝምድና መፍጠሪያ ምክንያቶችን መመርመር ላይ ትኩረት ያዯረገ ነው፡፡ በጥናቱ የተነሱ ርዕሰ ጉዳዮች ከማህበረሰቡ እውቀትና አመሇካከት አንፃር የተመረመሩ ሲሆን ጥናቱ አይነታዊ የምርምር ዘዴን የተከተሇ ነው፡፡ በጥናቱ የተነሱ ጥያቄዎች ዝምድና ምን ማሇት ነው? እንዴትስ ይገሇፃል? ዝምድና እንዲፈጠር የሚገፉ ምክንያቶች ምን ምን ናቸው? የሚለት ሲሆኑ የተነሱ ጥያቄዎችን ሇመመሇስ ያስቻለ የተመሳከሩ መረጃዎች በጥልቅ ቃሇ መጠይቅ እና በቡድን ተኮር ውይይት የመረጃ መሰብሰቢያ ዘዴዎች የተሰበሰሰቡ ሲሆን የተገኙት መረጃዎች የጭብጥ ትንተና (thematic analaysis) ዘዴን በመጠቀም ተተንትነዋል፡፡ በጥናቱ ግኝት መሰረት በአዊ ማህበረሰብ ዘንድ ዝምድና ስነ ህይወታዊ እና ማህበራዊ ይዘት ያሇው ሲሆን ፍቅር እና ሰላም መስበኪያነት፣ መረዳጃና መጠቃቀሚያነት፣ ችግር መፍቻ እና ማህበራዊ ግንኙነትን ማጠንከሪያነት፣ ምጣኔ ሃብታዊ ችግርን መፍቻነት፣ ስነ ልቡናዊ ጉዳትን መጠገኛነት እና ባህላዊ ስርዓትን ማስቀጠያነት ሆኖ የሚያገሇግል ርዕሰ ጉዳይ ነው፡፡ ማህበራዊ ዝምድና በዚህ ማህበረሰብ ዘንድ የሰዎችን ምጣኔ ሃብታዊ፣ ማህበራዊ እና ስነ ልቡናዊ ጉዳዮችን በመፍታት በኩል ከስጋ ዝምድና ባልተናነሰ ሇማህበረሰቡ ህልውና ከፍተኛ አስተዋፅኦ የሚያበረክት እንዯሆነ ጥናቱ ጠቁሟል፡፡ በተጨማሪም በጥናቱ የተገኘው ውጤት እንዯሚያሳየው በአዊ ማህበረሰብ ዘንድ ዝምድና እንዲፈጠር ምክንያት (ሰበብ) የሆኑ ጉዳዮች ምቹ ንግድ እና የንግድ ከባቢን ሇመፍጠር፣ ከእንግዳነት ስሜት ሇመውጣት፣ ከብቸኝነት ሇማምሇጥ እና ከድህነት ሇመዳን የሚለት እንዯሆኑ ጥናቱ አሳይቷል፡፡ በመሆኑም ዝምድና እንዲፈጠር ምክንያት የሆኑ ጉዳዮች የሰዎችን ፍላጎት፣ ጥቅም፣ ምኞት በጥቅለ ስጋዊና መንፈሳዊ ፍላጎቶች እንዲሟለ የሚያዯርግ ይዘት እንዳላቸው ጥናቱ አመሇክቷል፡፡

ቁልፍ ቃላት:- አዊ፣ ዝምድና፣ የዝምድና ምንነት፣ የዝምድና ስርዓት፣ የዝምድና መፍጠሪያ ምክንያቶች

መግቢያ

Mhaiske et al. (2016) [1] "የሰው ልጅ በተፈጥሮው ማህበራዊ ነው፤ ከተለያዩ ሰዎች ጋር በተለያየ መንገዶ ግንኙነቶችን ወይም መስተጋብሮችን መስርቶ የሚኖር ማህበራዊ እንስሳ ነው" ይላሉ (P. 1)። ስለሆነም የሰው ልጅ በተናጠል ከመኖር ይልቅ አብሮነትን፣ ቡዱናዊነትን እና መረዳዳትን የሚመርጥ ነው። ስለሆነም በረጅም የህይወት ተመክሮው ግለሰቦችን ወደ ቡዱናዊነት ለማምጣት የተለያዩ የማዛመጃ ስርዓቶችን ዘርግቷል። ማህበረሰቡ የማዛመጃ ስርዓቶችን ሲፈጥር ደግሞ እንዲሁ ዝም ብል ሳይሆን ከኋሊ የሚገፈ የተለያዩ ጉዳዮች አስገዴዮውት ነው። አንደ የጥናቱ ትኩረትም ዝምዴና ከማህበረሰቡ አመለካከት እና እይታ አንፃር እንዳት ተበይኗል (ተተርጉሟል) ከሚለው ባሻገር የአዊ ማህበረሰብ በተለያዩ የዝምዴና መፌጠሪያ ስርዓቶች እንዱዛመዴ ምክንያት (ሰበብ) የሆኑት ጉዳዮች ምንዴን ናቸው? የሚለ ጉዳዮች ሊይ ትኩረት ያዯረገ ነው። ስለሆነም ምንነት ከማህበረሰብ እይታ አንፃር እና እንዱፇጠር ምክንያት (ሰበብ) የሆኑ ጉዳዮች ከማህበረሰቡ የረጅም የኑሮ ሌምዴ (ተመክሮ) አንፃር መተንተን የጥናቱ ዋና ትኩረቶች ናቸው።

የጥናቱ ዲራ

Schneider (2004) "ዝምዴና አለማቀፊዊ ይዘት ያለው የሰው ሌጆችን ግንኙነት የሚያረጋግጥና በህይወት ውስጥ አስፇሊጊው ማህበራዊ ትስስር መፌጠሪያ መዋቅር ነው"ይሊሌ (p.14)። Mhaiske et al. (2016) በተመሳሳይ ዯግሞ "ዝምዴና በማንኛውም ማህበረሰብ ውስጥ ያሇ በዘር ወይም በዯም እንዱሁም በጋብቻ ምክንያት የሚፇጠር የሰው ሌጆችን ግንኙነት እውቅና መስጫ፣ ማረጋገጫ እና ማፅኛ መንገዴ ነው" ይሊለ (p.23)። የዝምዴና ፅንሰ ሃሳብ በብዙ አቅጣጫ የሚታይ ሰፊ ርዕሰ ጉዲይ ነው። ይህን በተመሇከተም Read (2018) ዝምዴና አሇማቀፊዊ እና ርዕሰ ጉዲዩ ከተሇያዩ ትሌሌቅ ጉዲዮች አንፃር የሚታይ መሆኑን ጠቁሞ ከሃይማኖታዊ፣ ከኢኮኖሚያዊ፣ ከፖሇቲካዊ እና ማህበራዊ ስርዓቶች ጋር ጥብቅ ቁርኝት ያሇው እንዯሆነ አስረዴቷሌ (p. 1)።

ዝምዴና ባሇፇባቸው የጥናት ታሪኮችም ብዙ ያከራከረ፣ ሰፊ በተሇያዩ አቅጣጫ የሚታይ እንዯሆነ እና በስነ ሰብዕ የጥናት መስክ

---

[1] በእንግሊዝኛ የተፃፉ ስራዎች የህትመት ዘመናቸው እንደ ጎርጎሮሳውያን አቆጣጠር ሲሆን በአማርኛ የሰፈሩ ስራዎች ደግሞ አቆጣጠራቸው በአመተ ምህረት ነው።

መጠናት ከጀመረ ረጅም ጊዜ ማስቆጠሩን (Abebayehu & Dejene, 2019; Sahlins, 2013) ገሌፀዋሌ፡፡ የአፃጣጠር ስርዓቱን በተመሇከተም እስካሁን ባሇው የጥናት ታሪክ ሶስት አይነት ሃሳቦች ሲራመደ ቆይተዋሌ፡፡ የመጀመሪያው Sousa (2003) and Brown (1950) እንዯሚለት ዝምዴና ስነ ህይወታዊ (biological) ነው የሚሌ ነው፡፡ ይህ ማሇት ዝምዴና ተፃጥሯዊ በሆነ መንገዴ በዘር (በመወሇዴ) የሚገኝ ነው ማሇት ነው፡፡ Sousa (2003) ይህን ሃሳብ ሲያረጋግጥም እንዱህ ይሊሌ፡- "ዝምዴና ማሇት በስነ ህይወታዊ ግንኙነት ግሌፅ የሆነ የዘር ሃረግ ያሇውን ተዋረዲዊ አመጣጥ የሚመሇከት ሲሆን ሇዝምዴና ዋና መስፃርቱ ተመሳሳይ መሆን ወይም በዘር ግንዴ መሰረት በተዋረዴ መምጣት ነው" ብሇዋሌ፡፡

በተጨማሪም Brown (1950) "ሁሇት ሰዎች ዘመዴ ናቸው ካሌን በአንዴ ወይም በላሊ መንገዴ ዝምዴና አሊቸው፤ ወይም አንደ ከላሊው የተወሇዯ ነው፣ ወይም ሁሇቱም ከአንዴ የዘር ግንዴ የተወሇደ ናቸው፣ ስሇዚህ ዝምዴና በዘር ሊይ የተመሰረተ ሲሆን በመጀመሪያ የዝምዴና አይነቱን የሚወስነው የዘር ግንዴ የሚታወቅበት እና የሚቆጠርበት መንገዴ ነው" ይሊሌ (p. 1)፡፡ በዚህኛው ሃሳብ መሰረት ዝምዴና መወሇዴ ሊይ ትኩረት ያዯረገ ነው፡፡ ሁሇተኛው ሃሳብ ዯግሞ (Durkheim, 1898; Gennep, 1906; Sahlins, 2013) እንዯሚለት "Kinship is social not Biology"(306) የሚሌ ነው፡፡ ይህን ሃሳብ በሚያራምደ ተመራማሪዎች መሰረት የሚቀነቀነው ዋናው ጉዲይ የዝምዴና ማህበራዊነት ነው፡፡

ስሇሆነም የዚህ ሃሳብ አቀንቃኞች ዝምዴናን የማህበረሰቡ የአኗኗር ሁኔታ፣ የኑሮ ሌምደ እና ባህሌ የሚሰራው፣ የሚፃጥረው እንጂ ስነ ህይወታዊ ወይም ተፃጥሮአዊ አይዯሇም የሚለ ናቸው፡፡ Durkheim (1898) ይህን ሃሳብ አፅንኦት ሲሰጥ all kinship is social or cultural ብሇዋሌ፡፡ Gennep (1906) በተመሳሳይም ዝምዴና ማህበራዊ ስርዓት መሆኑን እንዯሚከተሇው ያብራራሌ፡ "kinship is not simply a matter of birth or the facts of biology. Free of biological referents."(p.43). እነዚህ ምሁራን ዝምዴና ዝም ብል የመወሇዴ ጉዲይ እንዲሌሆነ እና ከማህበራዊነት እና ከባህሊዊነት ጋር የሚገናኝ ፅንሰ ሃሳብ መሆኑን የሚያስረደ ናቸው፡፡

ከእነዚህ በተጨማሪ ዯግሞ ዝምዴና የዘር ቆጠራ ጉዲይ አሇመሆኑን Marks (2002) "kinship is not a genetic property" (p.251) በሚሌ ገሌጧሌ፡፡ በዚህ ሃሳብ መሰረት ዝምዴና የዘር ቆጠራ ጉዲይን ዋና ርዕሰ ጉዲይ የሚያዯርግ አይዯሇም፡፡ ስሇሆነም ከተፃጥሯዊነቱ ይሌቅ በማህበራዊነቱ እና በባህሊዊነቱ ሊይ የሚያተኩር

ነው። በሶስተኛ ቀረጃ የመጣው ሃሳብ ቀግሞ kinship is both social and biological የሚሌ ነው። ይህን ሃሳብ ከሚያራምደ ምሁራን ውስጥ (James, 2008; Gellner, 1958; Crossman, 2019; Schneider, 2004) የሚጠቀሱ ሲሆን ዝምዴናን ሆመበየን መወሆዴ ብቻውንም ሆነ ባህሊዊነት ወይም ማህበራዊነት ብቻውን በቂ አይቀሆም የሚለ ናቸው። James (2008) በዚህ ጉዲይ ሊይ በምሳላዎች አስቀግፍ ሲገሌፅ ዝምዴና የቀም ግንኙነትን፣ የጋብቻ ግንኙነትን እና የጉዱፇቻን ፅንሰ ሃሳብ አጠቃል ይይዛሌ በሚሌ የዝምዴናን ተፇጥሯዊነት እና ባህሌ የሚፇጥረው መሆኑን አስረዴቷሌ (p. 4)። ስሇሆነም በእነዚህ ሃሳብ አራማጆች መሰረት ዝምዴናን ይህ ነው ብል ሇማሇት ማህበራዊነቱም ስነ ህይወታዊነቱም አስፇሊጊ ናቸው የሚለ ናቸው። ከእነዚህ ክርክሮች ወጣ ሲሌ ቀግሞ ምሁራን በፅንሰ ሃሳብ ብያኔው ሊይ ምን ይሊለ የሚሇውን በአጭሩ እንመሌከት፡፡

Schneider (2004) የዝምዴናን ምንነት እንዱህ በማሇት ይገሌፃሌ፡-"The degree of sharing likelihood among individuals from different communities. For instance, if two people have many similarities between them then both of them do have a bond of kinship."(p.240). ሃሳብ የሚገሌፀው ሰዎች ከተሇያዩ ማህበረሰቦች የወጡ ሉሆኑ ይችሊለ ነገር ግን የሚጋሩት ነገር ካሊቸው ሇምሳላ ሁሇት ሰዎች ብዙ የሚያመሳስሊቸው ነገር ካሊቸው በመካከሊቸው ዝምዴና እንዲሊቸው የሚያስረዲ ነው። Gellner (1958)ም ይህን ሃሳብ የሚጋራ ነው። ከዚህ ሃሳብ ጋር ተቀራራቢነት ያሇው ላሊው ሃሳብ ቀግሞ የSahlins (2013) ሃሳብ ሲሆን ዝምዴና ማሇት “mutuality of being”(p.2) ነው ይሊሌ። በsahlins ሃሳብ መሰረት ዝምዴና ማሇት በመኖር ውስጥ መጋራት ነው የሚሌ ብያኔ ያሇው መሆኑን የሚገሌፅ ነው። Sahlins (2013) ሰዎች የሚጋሩት ወይም የሚያገናኛቸው ነገር መሬት፣ የቀም ግንኙነት ወይም ቅዴመ አያት ነው ብሎሌ። በእነዚህ በሁሇቱ ምሁራን ሃሳብ መሰረት ዝምዴና ማሇት በአንዴ ጉዲይ ሊይ መጋራት ነው። የሚጋሩት ነገር ከቀም፣ ከመሬት እና ከቅዴመ አያት በተጨማሪ ችግር፣ ቀስታ እና የተሇያዩ ማህበራዊ ጉዲዮችን ነው። Kuper (2018) ቀግሞ “kinship is a symbolic discourse. It discourses about ‘mutuality of being’ or ‘common substance” (p. 4) ይሊሌ ። Kuper ቀግሞ የsahlinsን ሃሳብ እና የ Schneider ን ሃሳብ ጠቅሇሌ አዴርጎ ገሌጧሌ። ስሇሆነም በምሁራኑ ሃሳብ መሰረት ዝምዴና “በመኖር ውስጥ መጋራት” ወይም “ሰዎችን ሉያገናኝ የሚችሌ የጋራ ነገር መኖር” በሚለ ፅንሰ ሃሳቦች ተበይኗሌ።

የጥናቱ አነሳሽ ምክንያት Read (2018) እንዮሚሆው ዝምዴና እጅግ ሰፉ ፅንሰ ሃሳብ ነው። ከጉዲዩ ትሌቅነት እና ሰፉነት አንፃር ግን በእኛ ሃገር ዮረጃ ብዙ ያሌተጠና ርዕሰ ጉዲይ ነው። ይህ ሲባሌ ግን ምንም አይነት ሙከራዎች አሌተዮረጉም ማሇት አይዮሇም። አጥኚዋ እስካሁን ባዮረገችው ዲሰሳ በዝምዴና ዙሪያ የተጠኑ ጥናቶች በሚከተለት ይዘቶች ሊይ ትኩረት ያዮረጉ ናቸው። የመጀመሪያው በዝምዴና ስርዓት ውስጥ ስሇሚገኙ ስያሜዎች (Getie, 1998; Hashim et al., 2016)፣ ሁሇተኛ ዮግሞ በዝምዴና ስርዓት ውስጥ ስሇሚካሄዮው የዘመዴ ግንኙነት ከበራ ክዋኔውን መተንተን ሊይ (እመቤት, 2012) እና ዮመቀ (2012)፤ ላሊው በስጋ ዝምዴና ስሇሚገኙ ዘመድች የሚነገሩ ምሳላያዊ ንግግሮችን በተመሇከተ ተችልት (2012) ሲሆን ላልች ዮግሞ የዝምዴና መፌጠሪያ ስርዓቶችን ክዋኔ ማብራራት ሊይ ትኩረት ያዮረጉ ናቸው (አሇምነው፣ 2005፤ አፇወርቅ፣ 2009፤ ሰሚራ፣ 2006፤ ሽመሌስ፣ 2008፤ ዝናሽ፣ 2004፤ ገነት፣ 2013፤ አጃኢባት፣ 2011፤ ስንታየሁ፣ 2008፤ አያላው፣ 2011፤ መሃመዴ፣ 2012፤ ብሩክ፣ 2013)። ከሊይ አጥኚዎች ያነሷቸው ነጥቦች በአንዴም በላሊም መንገዴ በዝምዴና ሊይ የሚያጠነጥኑ ናቸው። ሆኖም ግን በእነሱ እና በዚህ ጥናት መካከሌ የሚከተለት ሌዩነቶች ተስተውሇዋሌ።

የመጀመሪያው የርዕስና ትንተና አሇመገናኘት ነው (ርዕሱን ዝምዴና አዴርገው በውስጡ ስሇላሊ ርዕሰ ጉዲይ መተንተን)። ይህም አንዲንድቹ ጥናቶች ዝምዴናን እንዮርዕሰ ጉዲይ አንስተው በትንታኔ ክፌሊቸው ምሳላያዊ ንግግር ሊይ እና የዘመዴ ግንኙነት ከበራን ማብራራት ሊይ ማተኮራቸው ነው። ዝምዴና ርዕሰ ጉዲይ ሆኖ ከቀረበ ዝምዴናን በተገቢው መንገዴ መግሇፅ ይገባ ነበር ብየ አምናሇሁ። በዚህ ጥናት የትንተና ክፌሌ ግን የተነሳውን ርዕሰ ጉዲይ የተመሇከቱ ሃሳቦች እና ትርጓሜዎች የተተነተኑበት ነው።

ሁሇተኛው ዮግሞ ዝምዴናን ካጠኑበት ማህበረሰብ እይታ (perspective) አንፃር ምን ይሇዋሌ ወይም እንዳት ይገሌፀዋሌ የሚሇውን እና ምክንያቱን የትኛውም ጥናት አሌተመሇከተም። የዚህ ጥናት ግን አንደ እና ዋነኛው ዓሊማው ዝምዴና ከማህበረሰቡ እይታ፣ አመሇካከት እና እውቀት አንፃር እንዳት እንዮተገሇፀ መፇተሽ ስሇነበር የማህበረሰቡን እውቀት ከትርጓሜ እና ከምክንያት አንፃር አንፀባርቋሌ። ሶስተኛው ከስነ ዘዳ አንፃር ነው። ክሇሳ ያዮረግኳቸው አብዛኞቹ ጥናቶች ክዋኔዎች ሊይ ያተኮሩ ስሇሆኑ ምሌከታን እንዮዋና የመረጃ መሰብሰቢያ ዘዳ የተጠቀሙ ናቸው። ይህ ጥናት ግን የማህበረሰቡን የተጠራቀመ እውቀት፣ ፌሌስፌና፣ አመሇካከት እና እምነት መፇተሽ ሊይ ትኩረት ያዮረገ ስሇሆነ ጥሌቅ ቃሇመጠይቅ እና ቡዴን ተኮር ውይይትን

በመጠቀም የተሰራ ነው፡፡ ስሆሆነም ጥናቱ ሆክዋኔ ብዙ ትኩረት አሌሰጠም፡፡

አራተኛው ዯግሞ ከማህበረሰብ ምርጫ ወይም ከቦታ አንፃር ነው፡ ፡ ከሊይ የተጠቀሱ ጥናቶች የተሆያዩ ክሌልችን እና አካባቢዎችን ጠቅሰው የተጠኑ ናቸው፡፡ ነገር ግን በአዊ ማህበረሰብ የዝምዴና ስርዓት ዙሪያ የተጠና ምንም አይነት ጥናት አሌተገኘም፡፡ ስሆሆነም የአዊ ማህበረሰብን ዝምዴና ምንነቱን እና እንዱፇጠር ምክንያት የሆኑ ጉዲዮች ከማህበረሰቡ የረጅም የኑሮ ሌምዴ አንፃር ቢጠና በዘርፈ የጥናት መስክ አዱስ እውቀት ይጨምራሌ ከሚሌ ሃሳብ የተሰራ ነው፡፡

የዚህ ጥናት ዋና አሊማ በአዊ ማህበረሰብ ዘንዴ የዝምዴናን ምንነት እና እንዱፇጠር ምክንያት የሆኑ ጉዲዮችን ማብራራት ነው፡፡ ከዚህ ዋና አሊማ በመነሳት ጥናቱ ሁሆት ንዑስ አሊማዎች አለት፡፡ የመጀመሪያው የአዊ ማህበረሰብ ዝምዴናን ከረጅም የኑሮ ሌምደ እና እውቀቱ አንፃር እንዳት ብል ይገሌፀዋሌ? እንዳት ይተረጉመዋሌ የሚሌ ሲሆን ሁሆተኛው ዯግሞ በማህበረሰቡ ዘንዴ ዝምዴና እንዱፇጠር የሚገፊፈ ምክንያቶች ምን እንዯሆኑ መሆየት የሚለት ናቸው፡፡ በዚህ መሰረትም የዚህ ጥናት ጥያቄዎች ዝምዴና ምን ማሆት ነው? እንዳትስ ይገሆፃሌ? ዝምዴና እንዱፇጠር የሚገፈ ምክንያቶች ምን ምን ናቸው? የሚለት ናቸው፡፡

ጥናቱ ከተሆያዩ ውስንነቶች አንፃር በርዕሰ ጉዲይ እና በቦታ የተወሰነ ነው፡፡ ከሊይ እንዯተጠቆመው ከርዕሰ ጉዲይ አንፃር በዝምዴና ስርዓት ውስጥ የዝምዴና ምንነቱ እና እንዱፇጠር ምክንያት ከሆኑ ጉዲዮች ሊይ ያተኮረ ነው፡፡ ከማህበረሰብ አንፃር ዯግሞ የአዊ ዞንን ማህበረሰብ የሚመሆከት ሆኖ መነሻ ያዯረግኩት በዞኑ ካለ ወረዲዎች ውስጥ በጓንጓ ወረዲ የሚገኘውን የአዊ ማህበረሰብ ነው፡፡ በዚህ ወረዲ የሚገኘውን ማህበረሰብ የመረጥኩበት ምክንያት ከፌተኛ ቁጥር ያሆው የአገው ህዝብ የሚኖርበት ቦታ ስሆሆነ ነው፡፡ የጓንጓ ወረዲ ኢኮኖሚ ሌማት ፅ/ቤት (2006) የወረዲውን አጠቃሊይ ገፅታ ሲገሌፅ “ነባር አገው” የሚባሆው እና ከፌተኛ ቁጥር ያሆው የአገው ማህበረሰብ የሚኖረው በዚህ ወረዲ ነው ይሊሌ፡፡ ይህን በመቶኛ ሲገሌፀው በዚህ ወረዲ 85% የሚሆነው ህዝብ አገው እንዯሆነ ነው፡፡ በመሆኑም ዝምዴናን በተመሆከተ ትክክሆኛውን የአገው ማንነት ይገሌፃሌ ብዬ ስሊሰብኩ ይህን ቦታ መርጬ ሰርቻሆሁ፡፡

ንድፈ ሃሳባዊ ማዕቀፌ

ዝምዴና በጥናት ታሪኩ በተሆያዩ ንዴፆ ሃሳቦች ሲጠና ቆይቷሌ። የተጠናበትን ንዴፆ ሃሳብ በተሙሆከተ Jones (2011) የዝምዴና ስርዓት በሚሌ በፃፆው ፅሁፈ በገሆፀው መሰረት ዝምዴና ባሆፆባቸው የጥናት ታሪኮች በሚከተለት ንዴፆ ሃሳቦች ተጠንቷሌ። በ "Evolution" ንዴፆ ሃሳብ፣ በስነ ሌቦናዊ ንዴፆ ሃሳብ፣ በንፅፅር አተያይ፣ በመዋቅራዊ ተግባራዊ ንዴፆ ሃሳብ፣ በመዋቅራዊ ንዴፆ ሃሳብ እና በእንስታዊ ንዴፆ ሃሳብ ተጠንቷሌ። ከቅርብ ጊዜ ወዱህ ዯግሞ ሁሆት ንዴፆ ሃሳቦች በዝምዴና የጥናት ታሪክ ውስጥ ብቅ ብሆዋሌ። እነዚህም የዝምዴና ንዴፆ ሃሳብ (kinship theory) እና የዝምዴና ማካካሻ ንዴፆ ሃሳብ (Compensatory kinship theory"[2] ናቸው። እነዚህ ንዴፆ ሃሳቦች ዯግሞ ይህ ጥናት የተጠቀመባቸው ንዴፆ ሃሳቦች ሲሆኑ ማብራሪያቸው እንዯሚከተሆው ቀርቧሌ።

የዝምዴና ንዴፆ ሃሳብ:- ይህን ንዴፆ ሃሳብ በማቀንቀን የሚታወቀው የመጀመሪያው ሰው Lewis Henery Morgan(1871) ነው። የንዴፆ ሃሳቡ ዋና የማተኮሪያ ነጥብ የግሆሰቦች ግንኙነት የማህበረሰቡን መዋቅር የሚገነባበትን መንገዴ የሚመሆከት ነው። ይህ ማሆት ሰዎች በዯም ግንኙነት፣ በጋብቻ ወይም በጉዱፌቻ ተዛምዯው ማህበረሰብን የሚመሰርቱበትን መንገዴ የሚመሆከት ነው። ግሆሰቦች በጋብቻ ተዛምዯው ዝምዴናው በሁሆቱ ተጋቢዎች ወይም ባሌና ሚሰቶች ብቻ የሚቆም አይዯሆም። ቤተሰብ ይመሰርታለ ከዚያም ወዯ ማህበረሰብ እያዯገ እየሰፋ ይሄዲሌ። ንዴፆ ሃሳቡ በእነዚህ ጉዲዮች ሊይ ትኩረት ያዯረገ ነው። ይህ ጥናትም ዋና ትኩረቱ ዝምዴና ሊይ ወይም ግሆሰቦች ተገናኝተው ማህበራዊ መዋቅርን የገነቡበትን መንገዴ ስሆሆነ ንዴፆ ሃሳቡ የጥናቱ ዋና የማያ መንገዴ ነው። የማህበረሰቡ መዋቅር በተሆያዩ ማህበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊ፣ ስነ ሌቡናዊ እና ባህሊዊ ጉዲዮች ይገሆፃሌ።

የዝምዴና ማካካሻ ንዴፆ ሃሳብ (compensatory kinship theory):- ይህ ንዴፆ ሃሳብ በ1984 በ Cardoso የተቀነቀነ ንዴፆ ሃሳብ ሲሆን የንዴፆ ሃሳቡ ዋና የማተኮሪያ ነጥብ ሰዎች በተፆጥሮአዊም ይሁን በሰው ሰራሽ ምክንያት የስጋ ዝምዴናን ሲያጡ ላልች የማካካሻ ዝምዴናዎች እንዯ ጉዱፆቻ እና ላልች ከስጋ ዝምዴና ውጪ ያለ የዝምዴና መፌጠሪያ ስርዓቶችን ማግኜት አሆባቸው የሚሌ ነው። ንዴፆ ሃሳቡ ዋናው ትኩረቱ ሰዎች በስጋ ዝምዴና ማግኜት የሚገባቸውን

[2] Compensatory kinship theory የሚለውን የእንግሊዝኛ ሃረግ የዝምድና ማካካሻ ንድፈ ሃሳብ በሚል የአማርኛ አቻ ትርጉም በመተካት የተጠቀምኩበት ሲሆን Alliance theory የሚለውን ደግሞ ጥምረታዊ ንድፈ ሃሳብ በሚለው አቻ የአማርኛ ትርጉም በመተካት ተጠቅሜበታለሁ።

ዝምዴና ሲያጡ የሚጎለባቸው ብዙ ነገሮች አለ፤ ስሆሆነም እነዚህ ጎድልዎችን የሚሞለ (የሚተኩ) ላልች ባህሌ የሚፇጥራቸው የማካካሻ ዝምዴናዎች መኖር አሆባቸው የሚሌ ነው። ይህ ጥናትም ከስጋ ዝምዴና በተጨማሪ ባህሌ በሚፇጥራቸው ማህበራዊ የዝምዴና ስርዓቶች ሊይ ትኩረት ተዯርጎ የተሰራ ስሆሆነ ንዴፇ ሃሳቡ ሆመተንተኛነት አገሌግሎሌ።

የጥናቱ ስነ ዘዳ

የዚህ ምርምር ቅርፅ ተንታኝ ስሌት (Interpretivism Design) ነው። ይህ የጥናት ቅርፅ ትኩረት የሚያዯርገው በአንዴ ማህበረሰብ እምነት፣ አመሆካከት እና ፌሌስፌና ሊይ ሲሆን በዚህ የጥናት ቅርፅ የመረጃ መሰብሰቢያ ዘዳዎች ምሌከታ፣ ቃሆ መጠይቅና ቡዴን ተኮር ውይይት ናቸው። ላሊው በዚህ የጥናት ቅርፅ የሚነሳው አንዴ እውነት የሆም፣ እውነት እንዯአውደ ይወሰናሌ የሚሌ ነው። ይህ ጥናትም ጥሌቅ ቃሆ መጠይቅን እና ቡዴን ተኮር ውይይትን ተጠቅሞ ዝምዴናን ከአዊ ማህበረሰብ እምነት፣ አመሆካከት እና ፌሌስፌና አንፃር የተነተነ ነው። ጥናቱ አይነታዊ የምርምር ዘዳ ነው። Creswell እና Creswell (2018) እንሚያብራሩት በአይነታዊ ምርምር ዘዳ የሚጠኑ ጥናቶች የጥናቱን ትክክሆኛ ቦታ ወይም አንዴ አጥኚ መረጃ በሚሰበስብበት ጊዜ መረጃ ሰጪዎች ከሚኖሩበት ቦታ በመሄዴ መሆን እንዲሆበት እና መረጃን መሰብሰብ ያሆበት ራሱ ቦታው ተገኝቶ እንጂ በላሊ ሰው ወይም በሶስተኛ ወገን መሆን እንዯላሆበት የአይነታዊ ምርምር ዘዳን ባህሪያት ሲገሌፁ ካስቀመጧቸው ነጥቦች ውስጥ ይጠቀሳለ።

ስሆሆነም ይህ ጥናት የፍክልር ጥናት እንዯመሆኑ የማህበረሰቡን አባሊት በቀጥታ አግኝቶ እውቀቱን፣ ፌሌስፌናውን፣ አመሆካከቱን እና እምነቱን ሆመፇተሽ በትክክሆኛ መቼት በመገኘት መረጃዎችን በራሴ በአጥኝዋ በመሰብሰብ የተተነተኑ ናቸው። በአይነታዊ የምርምር ዘዳ ውስጥ ዯግሞ ጥናቱ የተከተሆው “Approach” ኢትኖግራፉያዊ ነው። መረጃ አቀባዮችን የመረጥኩባቸው የናሙና ዘዳዎች ሁሆት ናቸው። እነዚህም አሊማ ተኮር ናሙና (purposive sumpling) እና ጠቋሚ (መጠቁም) ናሙና (snow ball sampling) ናቸው።

Omid et al. (2024) እንዯሚሆው አሊማ ተኮር የናሙና ዘዳ ሆአንዴ ጥናት አስፇሊጊ ናቸው ተብሆው የታመነባቸውን ሰዎች መምረጥ የሚያስችሌ ዘዳ ነው። ስሆሆነም አሊማ ተኮር ናሙናን የተጠቀምኩበት ምክንያት ሆጥናቱ አስፇሊጊና ጠቃሚ መረጃ ይሰጣለ ብዬ ያመንኩባቸውን ሰዎች መምረጥ ስሊስቻሆኝ ነው። Mumtaz et al. (2025) ጠቋሚ ናሙና “መጀመሪያ የምንጠይቃቸው ሰዎች ከእነሱ

በበሆጠ የጥናቱን መስፆርት በሚያሟሊ መሌኩ መረጃ ይሰጣለ ተብሆው የታመነባቸውን ሰዎች መጠቆም የሚያስችሌ ዘዳ ነው” ይሊሌ፡፡ በመሆኑም ጠቋሚ (መጠቁም) (snow ball sampling) የተጠቀምኩት ዯግሞ መረጃ ሰጪዎቼ ባነሳሁት ርዕሰ ጉዳይ ዙሪያ ከእኛ የበሆጠ እውቀት አሊቸው ብሆው ያመኑባቸውን ወይም ባሆጉዲይ ናቸው ያሎቸውን ሰዎች እንዱጠቁሙኝ በማስቻለ ነው፡፡

መረጃ ከቀዲማይ እና ካሌዓይ የመረጃ ምንጮች የተሰበሰበ ሲሆን መስክ ከመውጣቴ በፉት ርዕሰ ጉዲዩን በተመሆከተ ፅንሰ ሃሳባዊ እና ንዴፆ ሃሳባዊ ቅኝት ተካሂዶሌ፡፡ ከቀዲማይ የመረጃ ምንጮች ውስጥ ዯግሞ ጥሌቅ ቃሇ መጠይቅ እና ቡዴን ተኮር ውይይት (focus group discussion) ጥቅም ሊይ ውሆዋሌ፡፡ መረጃው በማስታወሻ ዯብተር፣ በዴምፅ፣ በቪዱዮ እና በፍቶግራፌ ተሰብስቧሌ፡፡ ዝምዴናን በተመሆከተ ማህበረሰቡ ያሆውን እውቀት፣ አመሆካከት፣ ፌሌስፌና፣ እና እምነት ሇማውጣት ከሙያ፣ ከፆታ፣ ከማህበራዊ ዯረጃ እና ከእዴሜ አንፃር የተሰባጠሩ መረጃ ሰጪዎች በጥሌቅ ቃሇ መጠይቅ ተሳትፆዋሌ፡፡ ዝምዴና ሊይ የማህበረሰቡ የጋራ እውቀት ምን እንዯሆነ ሇማወቅና ማመሳከር የሚያስፆሌጋቸውን መረጃዎች ሇማረጋገጥ ሁሇት የቡዴን ተኮር ውይይት ተካሂዶሌ፡፡ በመጀመሪያው ዙር ስዴስት አባሊት ያለት ሲሆን ወንድች ብቻ የተሳተፈበት ነበር፡፡ ሁሇተኛው ዙር የቡዴን ተኮር ውይይት ዯግሞ ሰባት አባሊት የተሳተፈበት ሲሆን ሴቶች እና ወንድች በጋራ ሃሳብ የሰጡበት ነበር፡፡ መረጃዎቹ የጭብጥ ትንተና (Thematic analaysis) ዘዳን በመጠቀም ተተንትነዋሌ፡፡ የጭብጥ ትንተናን በተመሆከተ Clarke and Braun (2015) የሚከተሇውን ሃሳብ ገሌጸዋሌ፡- “Thematic analysis (TA) is a method for identifying, analysing and interpreting patterns of meaning (themes’) within qualitative data”(p.222). የተሰበሰቡ መረጃዎች በጭብጥ በጭብጥ ተከፊፌሇው ከያዙት መሌዕክት አንፃር የተተረጎሙ እና የተተነተኑ ናቸው፡፡

በመጀመሪያ በተሆያዩ የመረጃ መሰብሰቢያ መሳሪያዎች የተቀደ እና የተቀረፁ መረጃዎች ወዯ ፅሁፌ ተቀይረዋሌ፡፡ ከመረጃዎች ውስጥ ተመሳሳይ ሃሳብ ያሊቸውን ኮዴ እየሰጠሁ አስቀምጫሇሁ፤ ቀጥል ዯግሞ መረጃዎችን ዯረጃ አስይዣሇሁ፡፡ መረጃዎችን ዯረጃ ሳስይዝ የትኞቹ ተዯጋግመው የተነሱ ናቸው የትኞቹስ ዯግሞ አሌፍ አሌፍ ወይም በስሱ የተነሱ ናቸው የሚሇውን መስፆርት በማዴረግ ነበር፡፡ መረጃዎቹ ዯረጃ ከወጣሊቸው በኋሊ ከያዙት መሌዕክት አንፃር ካቀረብኳቸው ተዛማጅ ፅሁፍች ጋር እያዛመዴኩ ተንትኛሇሁ፡፡ ቀጥል መረጃዎቹ ኮዴ

ተሰጥቷቸው ተዮራጅተዋሌ። ኮዴ ከተሰጣቸው በኋሊ በምዴብ በምዴብ ተዮራጅተው ከያዙት ጭብጥ ወይም መሌዕክት አንፃር ተተንትነዋሌ።

የመረጃ ትንተና

የዝምዴና ምንነት በአዊ ማህበረሰብ

የአዊ ማህበረሰብ እንዮማንኛውም የማህበረሰብ ክፌሌ ዝምዴና መስርቶ፣ ተጋብቶ እና ተዋሌድ የሚኖር ማህበረሰብ ነው። ዝምዴና በዚህ ማህበረሰብ ዘንዴ ከፌተኛ ዋጋ የሚሰጠው ስርዓት ነው። ዝምዴናን በተመሇከተ የጠየቅኳቸው የማህበረሰቡ አባሊት ከራሳቸው አመሇካከትና እውቀት አንፃር ሃሳብ ሰጥተዋሌ። በመሆኑም ዝምዴና በአዊ ማህበረሰብ ዘንዴ ምን አይነት ትርጓሜ አሇው? እንዳትስ ገሌፀውታሌ? የሚሇው ጉዲይ በሚከተሇት ጭብጦች ዙሪያ የሚያጠነጥን ነው።

ፌቅርና ሰሊም መስበኪያነት፡- ፌቅር እና ሰሊም ዝምዴና የሚገሇፅባቸው ዋና መሰረቶች ሲሆኑ ሇአንዴ ማህበረሰብ በሰሊም መኖር ትሌቅ አስተዋፅኦ አሊቸው። ሁሇት ሰዎች ዝምዴና እንዱፇጥሩ በመካከሊቸው ፌቅርና ሰሊም መኖር አሇበት፤ በመካከሊቸው ፀብ እና ጥሊቻ ያሇባቸው ሰዎች ዝምዴና አይፇጥሩም በተቻሊቸው አቅም ሁለ ሇመራራቅ እና ሊሇመገናኘት ነው የሚጥሩት። የኔአሇም በሪሁን (ቃ.መ፣ 27/02/2016ዓ.ም) እና አስረሳች አስፌው በቃሇ መጠይቅ (08/10/2016) በተከታታይ ዝምዴናን ሲገሌፁ እንዱህ ይሊለ፡- "ዴንግር ፌክር ያኽ"[3](ዝምዴና ፌቅር ነው)። እና "ዴንግር ፌክርስስታ እንካንኚስ ፋቴርስታውያኽ" (ዝምዴና በፌቅርና በመዋዮዴ የሚፇጠር ነው) ይሊለ። ፌቅር ጥቅሌ ቃሌ ነው፤ በፌቅር ውስጥ መዋዮዴ፣ መተሳሰብ፣ መቀራረብ፣ መረዲዲት እና መጠያየቅ ጎሌተው የሚታዩ እሴቶች ናቸው፡ ፡ ስሇሆነም "ዴንግር (ዝምዴና) ፌክር ያኽ" ሲሌ ዝምዴና መዋዮዴን፣ መተሳሰብን፣ መረዲዲትን እና መጠያየቅን የሚገሌፅ ትርጓሜ ይኖረዋሌ። አስረሳች በፌቅርና በመዋዮዴ የሚፇጠር መሆኑን ስትገሌፅ ዝምዴና የሰዎችን ሰሊማዊ ግንኙነት፣ ፌቅር፣ መዋዮዴ የሚገሌፅ ይሆናሌ። ስሇሆነም በሰዎች ዘንዴ ጥሩ ግንኙነት እንዱኖር እና ያሇውን ፌቅርና ሰሊም ማፅኛ እና ማረጋገጫ፣ መዋዮዲቸው መፇቃቀራቸው እንዱቀጥሌ ማዴረጊያ መንገዴ ዝምዴና መፌጠር ነው። ዝምዴና በባህሪው መያዣ ወይም ማሰሪያ ይፇሌጋሌ፤ ሰዎች ሲዋዮደ፣ ሲፌቀሩ በመካከሊቸው መሇያየት እንዲይኖር በዝምዴና ያፀኑታሌ። Mhaiske et al. (2016)ም

---

[3] መረጃ ሰጪዎቹ በአዊኛ ቋንቋ የተናገሯቸውን ሃሳቦች በቀጥታ ወስጄ ከጎኑ በቅንፍ አቻ የአማርኛ ትርጉሙን በማስቀመጥ ተጠቅሜበታሇሁ።

ዝምዴና የሰዎችን ሰሊማዊ ግንኙነት እና ፌቅር ማፅኛ እና ማረጋገጫ መንገዴ ዝምዴና ነው ይሊሌና የተነሳው ሃሳብ በዚሁ ምንጭ የተዯገፇ ነው። ሆኖም በዚህኛው ርዕሰ ጉዲይ መሰረት ዝምዴና መገሇጫው ፌቅር፣ ሰሊም፣ መተሳሰሰብ እና ጥሩ ግንኙነት በሚለ ጉዲዮች ሊይ የሚያርፌ ነው።

መረዲጃና መጠቃቀሚያነት፡- በላሊ በኩሌ ዯግሞ ዝምዴና በአዊ ማህበረሰብ ዘንዴ በመረዲዲት እና በመጠቃቀም ሊይ ትኩረት ያዯረገ ፅንሰ ሃሳብ ነው። አቶ ወርቃየሁ (ቃ.መ 22/09/2015ዓ.ም) "ዝምዴና መጠቃቀሚያ ነው" ይሊሌ። በ21/09/2015ዓ.ም ባዯረግኩት የቡዴን ተኮር ውይይትም የዝምዴና እርስ በርስ መጠቃቀሚያነት በስፊት ተነስቷሌ። መጠቃቀም የሁሇቱን ዝምዴና መስራቾች የጋራ ጥቅም የሚመሇከት ነው። ጥቅሙ በአንደ በኩሌ ብቻ የሚቀር አይዯሇም። ሇምሳላ ጡት መጣባት የዝምዴና ስርዓት ሲፇፀም የጡት አባት በሃብቱ የጡት ሌጅ በጉሌበቱ እንዱረዲደ እና እንዱጠቃቀሙ በማሰብ የሚፇጠር ነው። ክርስትና ሲናሳም ዯግሞ ክርስትና አንሺው በነፌሱ በኩሌ ሰማያዊ ፅዴቅን በመፇሇግ በስጋው በኩሌ ዯግሞ በስራ ጊዜ ሇመተጋገዝ፣ በበዓሊት ጊዜ ተጠራርቶ ሇመብሊት እና ሇመጠጣት እንዱሁም ሇጨዋታ ነው። የአዯራ ሌጅ ተቀብል ማሳዯግ የዝምዴና ስርዓትም እንዯዚሁ በማህበረሰቡ ዘንዴ ሌጆች ወሊጆቻቸውን በተፇጥሯዊም ሆነ በሰው ሰራሽ ምክንያት ወሊጆቻቸውን ወይም አሳዲጊዎቻቸውን ሲያጡ በምትኩ በምጣኔ ሃብቱ ሇተሻሇ ሰው ሰጥቶ የሚጎሌባቸውን ነገር እንዱያገኙ ሇማዴረግ እና ምጣኔ ሃብታዊ፣ ስነ ሌቡናዊ እና ማህበራዊ ጉዲት እንዲይዯርስባቸው ሇማዴረግ የተዘረጋ ስርዓት ነው።

የዝምዴና ማካካሻ ንዴፇ ሃሳብም (Compensatory kinship theory) ዋና የማተኮሪያ ነጥቡ ይህ ነው፤ በተፇጥሯዊ ዘመድቻቸው ይዯረጉሊቸው የነበሩ ጥቅሞች እና ፌሊጎቶች እንዲይጎለባቸው መተኪያ ዝምዴና ያስፇሌጋሌ የሚሌ ነው። ስሇሆነም አንዴ ሰው ከላሊ ሰው ጋር ዝምዴና ሲፇጥር አንደ አንደን መርዲትን፣ መተባበርን፣ አብሮ መብሊትና መጠጣትን፣ ጨዋታን እንዱሁም ፅዴቅን በመፇሇግ ነው። ስሇሆነም በውይይቱ እንዯተነሳው መረዲጃና መጠቃቀሚያ መንገድች ዯግሞ በጉሌበት በመተጋገዝ፣ በገንዘብ በመረዲዲት እና በማህበራዊ ጉዲዮች በመጠያየቅ ይገሇፃለ። ከሊይ የተነሳው ሃሳብ ዋና ጭብጡ ዝምዴና ሲፇጠር አስፇሊጊነቱና ጥቅሙ በሁሇቱም ዝምዴና መስራቾች በኩሌ ስሇሆነ በዝምዴና ውስጥ የጋራ ጥቅም (mutual benefit) ጎሌቶ የሚታይ መሆኑ ነው። ዝምዴና እርስ በእርስ መዯጋገፉያ፣ መረዲጃ እና መጠቃቀሚያ መንገዴ ነው። ሃብት ያሇው በሃብቱ፣ ሃብት የላሇው

በጉሌበቱ እንዱረዲደ በማሰብ የሚፇጠሩ ዝምዴናዎች አለ፡፡ ምንጮችም ይህንኑ የሚዯግፈ ሲሆኑ ሃሳቡ "ዝምዴና በመኖር ውስጥ መጋራት ነው" በሚለት በእነ Kuper (2018) እና Sahlins (2013) ሃሳብ ተዯግፍ የቀረበ ነው፡፡

ችግር መፌቻነት እና ማህበራዊ ግንኙነትን ማጠንከሪያነት፡- ዝምዴና በላሊ በኩሌ ዯግሞ በማህበረሰቡ ውስጥ ችግር ሲዯርስ ተባብሮ መፌቻነት እና በተሇያዩ ማህበራዊ ጉዲዮች ሊይ መገናኛ መንገዴ ነው፡፡ ይህን ሃሳብ አስመሌክቶ ካሳሁን መስፌን 27/02/2016ዓ.ም ባዯረግኩት ቃሇ መጠይቅ የሚከተሇውን ሃሳብ ሰጥተዋሌ፡- "ዝምዴና ማሇት ዯስ የሚሌ ያሇውን ችግር ሁለ የምትነጋገሪበት ነው" ይሊለ፡፡ ዯስ የሚሌ ሲሌ በማህበረሰቡ ዘንዴ የዝምዴናን አዎንታዊነት፣ ጥሩ እይታ ያሇው መሆኑን የሚገሌፅ ሲሆን ዘመዴ ሲጎዲ የሚረዲደበት፣ ችግር ሲዯርስ ተሰባስቦ መወያያ፣ መነጋገሪያ እና ወዯ መፌትሄ መሄጃ መንገዴ ሆኖ የሚያገሇግሌ መሆኑን የሚገሌፅ ነው፡፡ ከዚህ በተጨማሪ ዯግሞ ወሇሊው ዘሪሁን በቃሇ መጠይቅ (28/08/2015ዓ.ም) "ዱንግር ችግርዲኪ ያኻ ዱስቲዲ ታምትኝኚስ፣ ቼጌርስቱኽስ ጉሽፅኝፃማ፣ አሜትባሌስ ኚስኼ እቹትኛማ አብራ ዝኩኝያኽ" (ዝምዴና በችግር እና በዯስታ ጊዜ ሇመገናኘት፣ የአመት በዓሌ አብሮ ሇመብሊት እና ሇመጠጣት የሚጠቅም ነው)፡፡ በማህበረሰቡ ውስጥ አብሮነትን የሚሹ ብዙ አይነት የችግርና የዯስታ ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ጉዲዮች አለ፡፡ ስሇሆነም ይህ ሃሳብ ችግርን እንዯ ችግር አብሮ የሚካፇሌ፣ ዯስታን እንዯ ዯስታ የሚጋራ፣ በዓሌ ሲዯርስ ጨዋታን የሚያዯምቅ፣ አብሮ የሚበሊ የሚጠጣ ዘመዴ ነው የሚሌ አንዴምታ አሇው፡፡ ይህ ሃሳብ Read (2018) ዝምዴና ከተሇያዩ ሰፊፉ ማህበራዊ እና ኢኮኖሚያዊ ጉዲዮች ጋር ጥብቅ ቁርኝት አሇው ብል በገሇፀው ሃሳብ ተዯግፍ የቀረበ ነው፡፡

ላልች መረጃ ሰጪዎቹ ዯግሞ ምንነቱን ከአፇጣጠር ስርዓቱ ጋር በማብራራት ሃሳብ ሰጥተዋሌ፡፡ አቶ አሳዬ በቃሇ መጠይቅ (12/09/2015ዓ.ም) እንዱህ ይሊለ፡- "ዝምዴና በተሇያየ መንገዴ ይገሇፃሌ፣ የዘር ግንዴ አሇ፣ ከዘር ግንዴ ውጪ ዯግሞ የተሇያዩ ዝምዴና የሚፇጥሩ ነገሮች አለ፣ በማህበራዊ፣ በኢኮኖሚያዊ ሁኔታ የሚፇጥሩ ነገሮች አለ፣ ሇትስስር፣ ሇግንኙነት፣ ሇእዴገት፣ ሇኑሮ ተብል የጡት ሌጅ እንዯ ሌጅ ይቆጠራሌ፣ ክርስትና ማንሳት እንዯ ሌጅ ይቆጠራሌ፡፡" በዚህ ሃሳብ ውስጥ የሚከተለት ይዘቶች ተነስተዋሌ፡፡ የመጀመሪያው ዝምዴና በዘር እና በላልች ባህሌ በሚፇጥራቸው የዝምዴና ስርዓቶች የሚፇጠር መሆኑን የሚገሌፅ ነው፡፡

ላሊው ዝምዴና ትስስር መፌጠሪያ፣ ግንኙነትን ማጠንከሪያ፣ በኢኮኖሚ መበሌፀጊያ በአጠቃሊይ ኑሮን ሇማሻሻሌ ተብል የሚፇጠር

መሆኑን የሚገሌፅ ነው (ይህ ሃሳብ በመረጃዎችና በማስረጃዎች ተጭግፍ በምክንያቱ ክፌሌ ተብራርቶ ቀርቧሌ)፡፡

ከዚህ በተጨማሪ አቶ አሰፋ ከዝምዴና መፌጠሪያ ስርዓቶች ውስጥ የስጋ ዝምዴናን ጡት መጣባትን እና ክርስትና መናሳትን ጠቅሰዋሌ፡፡ ከዚህ በተጨማሪ ጭግሞ ዝምዴና በስጋ፣ በጋብቻ እና በጡት መጣባት የሚመጣ ስርዓት መሆኑን ገነቴ አዴማሴ በቃሇ መጠይቅ (19/10/2016 ዓ.ም) አስረዴተዋሌ፡፡ ሃሳቡ ዝምዴና በመውሇዴ እና በላልች ባህሌ በሚፇጥራቸው ስርዓቶች የሚመጣ እንዯሆነ የሚጠቁም ነው፡፡ መረጃ ሰጪዎች እንዲስረደት በዚህ ማህበረሰብ ዘንዴ የዝምዴና ትርጓሜ ስነ ህይወታዊ እና ማህበራዊ ይዘት ያሇው ሲሆን ፌቅር፣ ሰሊም፣ መረዲዲት፣ መጠቃቀም፣ አብሮ መብሊት፣ መጠጣት እንዱሁም ግንኙነት ማጠንከሪያነት በሚለ ጉዲዮች ሊይ ያተኮረ ነው፡፡ ስሇሆነም ዝምዴና በዚህ ማህበረሰብ ዘንዴም የጋራ ስሇሆነ በችግር፣ በዯስታ፣ በጥቅም እና በፌሊጎት መጋራትን የሚሰብክ ነው፡፡ ስሇሆነም ዝምዴና አብሮነትን፣ መረዲዲትን፣ መገናኜትን፣ መተሳሰብን ወዘተ. የሚገሌፅ ነው፡፡

የአዊ ማህበረሰብ የዝምዴና አፇጣጠር ስርዓት በምሁራን ክርክር ውስጥ በሶስተኛ ዯረጃ ከተነሳው Gellner (1958); Crossman (2019) and Schneider (2004) kinship is both biological and social ካለት የሚመዯብ ነው፡፡ ማህበራዊ ዝምዴናዎች ከሊይ እንዯተጠቆሙት እንዯ ጡት መጣባት፣ ክርስትና መናሳት፣ የአዯራ ሌጅ ማሳዯግ ያለ የዝምዴና ስርዓቶች ናቸው፡፡ እነዚህ የዝምዴና ስርዓቶች የሰዎችን ምጣኔ ሃብታዊ፣ ማህበራዊ እና ስነ ሌቡናዊ ችግሮች በመፌታት በኩሌ ከፌተኛ አስተዋፅኦ የሚያበረክቱ ናቸው፡፡ ምጣኔ ሃብታዊ ችግር ብቻውን መነሻ ሆኖ ዝምዴና የሚፇጠርባቸው ስርዓቶች አለ፡፡ ሰው ሇማግኜት እና ማህበራዊ ህይወትን ሇመመስረትም እንዯዚሁ ትሌቅ ጉዲይ ሆኖ ዝምዴና ይፇጠራሌ፡፡ ማህበራዊ ዝምዴናዎች ኢኮኖሚያዊ ችግርን በመፌታት፣ ማህበራዊ ህይዎትን በመመስረት፣ ስነ ሌቡናዊ ጉዲትን በመጠገን፣ ሰው ከማጣት፣ ገንዘብ ከማጣት ችግር በማስወጣት ስነ ሌቡናዊ ጉዲትን በመጠገን እንዱሁም ዯግሞ እንዯዚህ አይነት ሌማድችና ባህሊዊ ስርዓቶች እንዱቀጥለ በማዴረግ በኩሌ ከፌተኛ አስተዋፅኦ የሚያበረክቱ ናቸው፡፡ ስሇሆነም ማህበራዊ ዝምዴናዎች ከተፇጥሯዊው ዝምዴና ባሌተናነሰ ሇማህበረሰቡ ህሌውና ከፌተኛ አስተዋፅኦ የሚያበረክቱ ናቸው፡፡

ዝምዴና ሲፇጠር በእያንዲንደ የዝምዴና መፌጠሪያ ስርዓት ውስጥ የሚሳተፈ ሰዎች ማህበራዊ ዯረጃ ግምት ውስጥ ይገባሌ፡፡ ማንኛውም ሰው በማንኛውም የዝምዴና ስርዓት እንደሁ ዝም ብል

አይሳተፌም። ሃይማኖት፣ ምጣኔ ሃብታዊ ሁኔታ እና ሰዎች በማህበረሰቡ ዘንዴ ያሊቸው ማህበራዊ ዯረጃ ግምት ውስጥ ይገባሌ። ሇምሳላ ጡት መጣባት የዝምዴና ስርዓት በአብዛኛው የሚፇፀመው በሃብቱ፣ በዘመዴ አዝማዴ ብዛት፣ በእዴሜ እንዱሁም ዯግሞ በሰዎች ዘንዴ ባሇው ተቀባይነት ከፌ ያሇ ሰው እና በምጣኔ ሃብት፣ በእዴሜ እና በዘመዴ ካነሰ ሰው ጋር ነው። እንዯጡት መጣባት የዝምዴና መፌጠሪያ ስርዓት ሁለ ላልች የዝምዴና ስርዓቶችም የተሇያዩ ፌሊጎቶችን፣ ችግሮችን፣ ጥቅሞችን ወዘተ. መሰረት አዴርገው የሚፇጠሩ ስሇሆኑ የሰዎች ማንነት የዝምዴና መፌጠሪያ ስርዓቱን ይወስነዋሌ።

የዝምዴና መፌጠሪያ ምክንያቶች (ሰበቦች)

ዝምዴና በአዊ ማህበረሰብ ዘንዴ ዝም ብል የሚፇጠር አይዯሇም። ከኋሊ የሚገፊ የተሇያዩ ፌሊጎቶች እና ጥቅሞች አለ። እነዚህ ፌሊጎቶች እና ጥቅሞች በሚከተለት ጉዲዮች ዙሪያ የሚያርፈ ናቸው።

ንግዴና አስተማማኝ የንግዴ ከባቢ ሇመፌጠር

በአዊ ማህበረሰብ ዘንዴ ዝምዴና እንዱፇጠር ምክንያት የሆነው አንደ ጉዲይ ንግዴና አስተማማኝ የንግዴ ከባቢ ሇመፌጠር ነው። ማህበረሰቡ ከእርሻ ስራ በተጨማሪ በንግዴ ስራም ከቦታ ቦታ ተንቀሳቅሶ የመነገዴ ሌምዴ አሇው። ሇንግዴ የሚጠቀሙባቸው እንስሳት ከብት፣ ፌየሌ፣ በግ እና አህያ ናቸው። ንግዴ የሚነግደት ከቅርብ ቦታ ብቻ አይዯሇም። አብዛኛውን ጊዜ እንስሳትን የሚነግደት ከአካባቢያቸው ራቅ ብሇው በመሄዴ ነው። ሩቅ ወዯ ሆነ ቦታ በሚሄደበት ጊዜ ዯግሞ ማረፉያ፣ መጠጊያ ከሇሊ የሚሆናቸው ሰው ያስፇሌጋቸዋሌ። በዚህ ጊዜ ያሇው ብቸኛው አማራጭ ዯግሞ ዝምዴና መፌጠር ነው። በዚህ ጉዲይ ሊይ ተሳታፉ 1 [4] በቃሇ መጠይቅ (27/02/2016ዓ.ም) እንዱህ ይሊለ፡- “ኔቤሊ ካኑስ ካኑስ ሲፌስትናናጊ እቻ ኔቤሌ ያኹኒ ናካ ካሳታ አንጎፃኹፂ ይታሊ አሇማየሁ እንግዱ ኾዱ ካሳታ ቻ። እሉኩስኾዱ ታቊኹዱ ካቱኒ አቲንካማ ታራታርኘኛና። አቑ እምኔት ዝኮሊ እሉው ዱሾ ዬኔራማ ካንትስቴ። ይታሊስሆዱ ክፂ ጄርታ አቓታ ሼውዳስ ዳስኔይ።” (ገበያ ስንሄዴ ስንሄዴ ተሸኝተን ነው የምናዴረው፣ ሇነገ ገበያ ከሆነ የምሄዯው እንዯዛሬ ሄጄ ማዯር አሇብኝ እኔ አሇማየሁ እንግዱ የጡት አባቴ ነው፤

[4] ይህ ጥናት ካለው ወቅታዊ ችግር አንፃር በብዙ ችግሮች እና ፈተናዎች ውስጥ ሆኖ የተሰራ ነው። ስለሆነም አንዳንድ መረጃ ሰጪዎቹ ስሜንም እንዳትጠቅሺ፣ ፎቶም እንዳታነሺ፣ ድምፄንም እንዳትቀጂ ዝም ብለሽ በማስታወሻ ደብተር መፃፍ ትችያለሽ ብለዋል። እኔም የመረጃ ሰጪዎቼን ግላዊ ሚስጥር ለመጠበቅ ስማቸው እንዲጠቀስ ያልፈለጉ መረጃ ሰጪዎቼን ተሳታፊ አንድ፣ ተሳታፊ ሁለት … በሚል ሰይሜ ተጠቅሜበታለሁ።

ከላሊ ብትሄጂ ማነው የሚሌ ጥርጣሬ ይኖራሌ፣ ሰው እምነት አይኖረውም ላሊ ይመስሇዋሌ። ከእሱ ቤት ግን ምን ብየ ሌንገርሽ እንዯ ሌጆቹ ሁኜ እንዯሌቤ ነው የምሆነው)። ተሳታፉ 1 ከሊይ እንዲነሱት ከአካባቢው ራቅ ብል ሄድ ንግዴ የሚነግዴ ሰው ጠዋት ሇገበያ እንዱዯርስ ዛሬ ሄድ ማዯር ይጠይቃሌ። ሄድ ሇማዯር ዯግሞ ማዯሪያ፣ መጠጊያ፣ ማረፉያ ሰው ያስፇሌጋሌ። ተሳታፉ አንዴ ያሇ ስጋት ተንቀሳቅሶ ሇመነገዴ ቀዴሞ ያመቻቸው ማረፉያውን ነው። ይህን ያዯረገውም ከአቶ አሇማየሁ እንግዲ ጋር ጡት ተጣብቶ ዝምዴና በመፌጠር ነው። ይህ ካሌሆነ ግን በማህበረሰቡ ዘንዴ ማን ነው? ምን ሉሰራ መጥቶ ነው? ከየት መጥቶ ነው? የሚለ ብዙ ጥያቄዎች እና መጠራጠሮች ይመጡበታሌ። ስሇሆነም በማህበረሰቡ ዘንዴ አሇመታመንን እና ጥርጣሬዎችን ሇማስወገዴ የግዴ ከማህበረሰቡ አባሊት ጋር መቀሊቀሌ እና መመሳሰሌ ያስፇሌጋሌ። ተሳታፉ አንዴም እነዚህ ጥያቄዎች እንዯሚመጡበት ስሇሚያውቅ ከአቶ አሇማየሁ ጋር በጡት መጣባት የዝምዴና ስርዓት ከማህበረሰቡ ጋር ተቀሊቅሎሌ። አቶ አሇማየሁ በአካባቢው የታወቀ፣ የተመሰገነ በምጣኔ ሃብቱም ከላልች የተሻሇ የሚኖር ሰው ነው። በመሆኑም የአቶ አሇማየሁ የጡት ሌጅ ነው ወይም አበሌጅ ነው መባሌ ሇተሳታፉ አንዴ ትሌቅ ስም ነው። ምክንያቱም ይህ ስም ይህ ሰው ላባ ነው? ሰሊይ ነው? ወሳጅ ነው? መሌዕክተኛ (የመጥፍ ነገር መሌዕክተኛ) ነው? ወይስ ምንዴን ነው የሚለ ጥያቄዎች ወዯ እሱ እንዲይመጡበት ከሇሊ የሚሆነው ስም ነው። ከአካባቢው ማህበረሰብ ጋር በዝምዴና ተሳስሮ ማንነቱን የእነ እከላ ወገን፣ ዘመዴ ነው ማስባሌ በአካባቢው በነፃነት እንዱንቀሳቀስ እና የፇሇገውን ስራ እንዯሌቡ እንዱሰራ የሚረዲው ነው።

ማህበረሰቡም ዯግሞ በሚኖርበት አካባቢ አዱስ ሰው ሲያይ እንዱህ አይነት ጥንቃቄዎችን ማዴረጉ አካባቢው እንዲይረበሽ፣ ሃብት ንብረቱ እንዱጠበቅ፣ ሚስቱና ሌጆቹ እንዲይዯፇሩበት፣ ቤቱ እንዱጠበቅሇት ይረዲዋሌ። ይህ ካሌሆነ ግን በዚህ ሰው ሊይ ብዙ ችግሮች ይመጣለ። ስሇሆነም አንዴ ነጋዳ እንዯዚህ አይነት ስራ ከመጀመሩ በፉት የአካባቢውን ማህበረሰብ እይታ እና አመሇካከት መቀየር ሊይ ብዙ ጥረቶችን ያዯርጋሌ። ላባ ይሆን ሰሊይ ይሆን ወይስ ምንዴን ነው የሚሇውን ማንነቱን እሱማ የእገላ የጡት ሌጅ ነው ወይም እሱማ የእገላ አበሌጅ ነው ወዯ ሚሇው ማንነት መቀየር ይኖርበታሌ። ማንነቱን ይፌ አዴርጎ ይሄንን ስም ካገኘ በኋሊ ከተሇያዩ ጥርጣሬዎች እና አሇመታመኖች ነፃ ስሇሚወጣ በአካባቢው እንዯሌቡ ተንቀሳቅሶ የሚፇሌገውን እንስሳም ሆነ ቁሳቁስ መግዛት፣ መሸጥና መሇወጥ ይችሊሌ።

አንዴ ሰው ሇንግዴ በሚንቀሳቀስበት ጊዜ ከሄዯበት አካባቢ የማህበረሰቡ አባሊት ውስጥ የስጋ ዘመዴ ከላሇው አብዛኛውን ጊዜ የሚዛመዯው በጡት መጣባት እና በክርስትና መናሳት የዝምዴና መፌጠሪያ ስርዓቶች ነው፡፡ አንዲንዴ ጊዜ ዯግሞ እነዚህ ከቦታ ቦታ ተንቀሳቅሰው የሚነግደ ሰዎች ከሚኖሩበት አካባቢ ትዲር ያሌያዙ ከሆኑ በጋብቻ ይዛመዲለ፡፡ በዚህ ጉዲይ ሊይ በ04/04/2016ዓ.ም ከአቶ የኔ አሇም በሪሁን ጋር ባዯረግኩት ቃሇ መጠይቅ እንዱህ ይሊለ፡“እምፕሊኒ እምፕሊኒኪ ሚፃያሱ ያኹኒጊ ቱትኝኚስ ዴንግርቴ፡፡” (“አንዲንዴ ጊዜ ግን ትዲር ያሌያዘ ከሆነ በጋብቻ ይዛመዲሌ)”፡፡ አቶ የኔ አሇም እንዯገሇፁት ይህ ብዙ ጊዜ የሚዯረግ አይዯሇም፡፡ ምክንያቱም እነዚህ ሇስራ የሚንቀሳቀሱ ሰዎች ከሚኖሩበት አካባቢ ትዲር መስርተው ሌጆች ወሌዯው ኑሯቸውን ሇማስተካከሌ ብቻ ከቦታ ቦታ ተዘዋውረው ሰርተው ሇማዯር የሚጥሩ ሰዎች ናቸው፡፡ ስሇሆነም በአብዛኛው ከጋብቻ ውጪ በሆኑት ጡት መጣባት እና ክርስትና መናሳት ዝምዴና ፇጥረው ሇስራ ከፇሇጉት አካባቢ ማህበረሰብ ጋር ይቀሊቀሊለ፡፡

በአዊ ማህበረሰብ ዘንዴ ንግዴ በሁሇት መንገዴ ዝምዴና እንዱፇጠር ያዯርጋሌ፡፡ አንዯኛው በወዲጅነት ከሚፇጠር ዝምዴና ጋር ተያይዞ ሻጭ እና ገዠ በመሆን በዯንበኝነት ተነስቶ የሚፇጠር ዝምዴና ነው፡፡ ወርቅነሽ ምናዬ በቃሇ መጠይቅ (03/04/2016ዓ.ም) እንዱህ ትሊሇች፡- “ወዲጅ የእናት ሌጅ ማሇት ነው፣ እንዱያውም የእናት ሌጅ የማያዯርገውን ነው ወዲጅ የሚያዯርገው፡፡” በዚህ ሃሳብ ሊይ ወዲጅ የተገሇፀበት መንገዴ የዝምዴና ከፌታውን ወይም ቅርበቱን በሚገሌፅ መሌኩ ነው፡፡ በተጨማሪም ከጥቅም ጋር አያይዛ ወዲጅ ከእናት ሌጅ የበሇጠ የሚረዲ፣ የሚጠቅም መሆኑን አንስታሇች፡፡ ወዲጅ የችግር ጊዜ ዯራሽ፣ ያሇ አራጣ[5] አበዲሪ፣ሲቸግር ሰጪ በአጠቃሊይ በችግር እና በዯስታ ጊዜ ቀዴሞ የሚዯርስ ሰው ነው፡፡ ሁሇተኛው ዯግሞ ከሊይ እንዯተነሳው ከመኖሪያ ቦታቸው ርቀው ወዯ ላሊ ቦታ እንስሳትን እና ቁሶችን መነገዴ ሲሄደ ማረፉያ፣ መጠጊያ በሚሌ ከሚሄደበት አካባቢ ሰዎች ጋር ዝምዴና እንዱፇጥሩ ስሇሚያዯርግ ነው፡፡ ይህን በተመሇከተ አሳዬ አንተነህ በቃሇ መጠይቅ (09/09/2015ዓ.ም) “ሰዎች ሇንግዴ በእግር በሚንቀሳቀሱበት ጊዜ በወዲጅነት ንግዴ ዝምዴና ይፇጠራሌ” ይሊሌ፡፡ ስሇሆነም በዚህ ማህበረሰብ ዘንዴ በንግዴ አማካኝነት ምጣኔ ሃብታዊ ፌሊጎትን ሇማሟሊት መፇሇግ ዝምዴና እንዱፇጠር አንደ ምክንያት ነው ማሇት ነው፡፡

[5] አራጣ ማለት ወለድ ማለት ሲሆን ሃሳቡን የወሰድኩት በቡድን ተኮር ውይይት ባገኘሁት መረጃ መሰረት ነው፡፡

ከእንግዲነት (ከአዱስነት) ስሜት ሇመውጣት

ላሊው በአዊ ማህበረሰብ ዘንዴ ዝምዴና እንዱፇጠር ምክንያት የሆነው ጉዲይ ከእንግዲነት ስሜት ሇመውጣት ካሇ ፌሊጎት ነው፡፡ አንዴ ሰው በተሇያዩ ሰው ሰራሽና ተፇጥሯዊ ምክንያቶች ከአንዴ ቦታ ወዯ ላሊ ቦታ ይፇሌሳሌ፡፡ አንዴም በአካባቢው ፀጋ በመማረክ፣ በፀጥታ ችግር ምክንያት በመፇናቀሌ፣ በአየር ንብረት አሇመመቸት ምክንያት እንዱሁም ዝምዴና ሇመፌጠር በመፇሇግ ሩቅ ወዯ ሆነ ቦታ ሉሄድ ይችሊሌ፡፡ ከላሊ ቦታ ተፇናቅል የመጣ ሰው ዯግሞ ከሄዯበት አካባቢ የራሱ የሚሇው ዘመዴ አዝማዴ፣ መተዲዯሪያ መሬት፣ መጠሇያ እና ሃብት ንብረት የሇውም፡፡ በዚህ ጊዜ ዘመዴ አዝማዴ እንዱያገኝ፣ መጠሇያ እንዱኖረው እና መተዲዯሪያ መሬት እንዱሰጠው ከአካባቢው ማህበረሰብ ጋር መቀሊቀሌ ይፇሌጋሌ፡፡ የሚቀሊቀሇው ዯግሞ ከአካባቢው ማህበረሰብ ጋር በመዛመዴ ነው፡፡ የአዊ ማህበረሰብ እንግዲን ሰው በአብዛኛው ከማህበረሰቡ ጋር የሚያዛምዴበት መንገዴ በጡት መጣባት የዝምዴና ስርዓት ነው፡፡ ምክንያቱም ጡት መጣባት የዝምዴና ስርዓት ባሇፀጋን እና ብዙ ዘመዴም ሆነ፣ ሃብት ንብረት የላሊቸው ሰዎችን የሚያገናኝ ስርዓት ነው፡፡ እንግዲ ሰዎች ዯግሞ በተሇያዩ ችግሮች ምክንያት አካባቢያቸውን ሇቀው የሚመጡ ስሇሆኑ ምንም ነገር የሊቸውም፡፡ ስሇሆነም እንዯ አንዴ የማህበረሰብ አባሌ ሉኖሩት የሚገቡ ነገሮችን ሇማሟሊት ሲሌ ከአካባቢው ባሇፀጋ ጋር በጡት መጣባት የዝምዴና ስርዓት መዛመዴ የግዴ ይሆናሌ፡፡ ፇጠነ የትዋሇ በ29/02/2016ዓ.ም ባዯረግኩት ቃሇመጠይቅ የሚከተሇውን ይሊሌ፡-

“ሃይለ አጋዡ አንጎ ፃኹፂ ይታሊህ፡፡ ፌግታ ታቓ ታሁኒጊ አንዳስኽ አንቱህ፡፡ አሬሳውሳ ብቴ ክምካዋ እያማ ኝኖ ፌሽፁኽ ኝያህ፡፡” (ሃይለ አጋዤ የጡት አባቴ ነው፣ ፌግታን ታውቂው ከሆነ ከዚያ ነው የመጣሁት፣ የማርሰው መሬት ከብት ሰጥቶ ቤት ያስያዘኝ እሱ ነው፡፡)

አቶ ፇጠነ ከፌግታ ወዯ ዳንጓ ወረዲ ሄድ የሚኖር ሇዳንጓ ወረዲ ማህበረሰብ እንግዲ የሆነ ሰው ነው፡፡ ይህ ሰው ዳንጓ ወረዲ ሲመጣ የኔ የሚሇው ዘመዴም የሚተዲዯርበት ሃብትም አሌነበረውም፡፡ በዚህ ጊዜ ከአካባቢው የተሻሇ የሚኖርን ሰው አጥንቶ መዛመዴ ነበረበት እና ሃይለ አጋዤን ጡት በመጣባት ተዛምድ ከአካባቢው ማህበረሰብ ጋር ተቀሊቀሇ፡፡ ሃይለ አጋዤ ዯግሞ በአካባቢው የተመሰገነ ሃብት ንብረት ያሇው በዘመዴ የተከበበ ስመ ጥር ሰው ነው፡፡ ከእሱ ጋር ጡት በመጣባቱም ብዙ ጥቅሞችን አግኝቷሌ፡፡ የመጀመሪያው የእኔ የሚሇውን የሚኮራበትን በክፈ በዯጉ የሚዯርስሇትን የጡት አባት ዘመዴ አገኘ፣ ላሊው ዯግሞ አርሶ የሚጠቀምበት መሬት እና የሚያርስበት ከብት ተቀበሇ፡፡ ከዚህ በኋሊ እሱ አንዴ የአካባቢው ማህበረሰብ አባሌ ስሇሆነ በተሇያዩ

ማህበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊ እና ባህሊዊ ጉዳዮች ሊይ እንዯሌቡ መሳተፌ ይችሊለ።

በማህበረሰቡ ውስጥ አንዴ ሰው እንግዲ ወይም አዱስ ከሆነ ከእንግዲነቱ ጋር ተያይዞ የሚመጡ ብዙ ችግሮች አለ። ሰው ማፌራት ወይም መዛመዴ ትሌቅ ሃብት ነው። ሃዘንን ሃዘን የሚያዯርገው፣ ዯስታን ዯስታ የሚያዯርገው፣ ችግር ቢዯርስ ዋስ ጠበቃ የሚሆነው ወገን ዘመዴ ነው። ስሇሆነም እንግዲ ሰዎች ከሄደበት አካባቢ እንግዲ ወይም ባዕዴ ሆነው መቀመጥ አይቻሌጉም። ቶል ጠጋ ብሇው የአካባቢው ማህበረሰብ አባሌ መሆንን ያስቀዴማለ። ምክንያቱም ከእንግዲነት ጋር ተያይዘው የሚመጡ ጎድልዎች የሚሞለት ዝምዴና በመፌጠር ከማህበረሰቡ ጋር መቀሊቀሌ ሲቻሇ ነው። እንግዲ ሰዎች በአብዛኛው የሰው እና የኢኮኖሚ ችግር ያሇባቸው ናቸው። ዝምዴና የሚቆጥሩትም ከአካባቢው ባሇ ፀጎችና ስመ ጥር ከሆኑ ሰዎች ጋር ነው።

ሰዎች ወዯ ላሊ ቦታ ሄዯው እንግዲ እንዱሆኑ የሚያዯርጓቸው ምክንያቶች አንዴም በአካባቢያቸው አሇመመቸት ምክንያት ወዯ ላሊ ቦታ ሄዯው ሇመኖር ሁሇተኛም ዯግሞ ስራ ሰርቶ ሇመመሇስ ነው። ስሇሆነም ሇሄደበት አካባቢ ማህበረሰብ እንግዲ የሚሆኑባቸው ጊዜያት ሇቀናት፣ ሇሳምንታት፣ ሇወራት ወይም ኑሯቸውን ከዚያው ሇማዴረግ ሉሆን ይችሊለ። ስሇሆነም የቆይታ ጊዜያቸው የሚወሰነው ሰዎች ይዘውት እንዯሄደት ጉዲይ ነው። በዚህ ምክንያትም ሰዎች አዘውትረው ከሚንቀሳቀሱባቸው ቦታዎች ካለ ማህበረሰቦች ጋር ዝምዴና መፌጠር ያስቻሌጋሌ። ምክንያቱም ማህበረሰቡ እንግዲ ሰው በአካባቢው ሲሄዴ ብዙ ጥርጣሬዎች አለበት። ይህን ጉዲይ አስመሌክቶ አቶ አሳዬ አንተነህ (ቃ.መ፣ 02/04/2016ዓ.ም) የሚከተሇውን ሃሳብ ሰጥተዋሌ።

ሂዯሽ ሇማዯር ዘመዴ መፌጠር አሇብሽ፡ የሚንቀሳቀስበት ቦታ ሊይ የሆነ ነገር መዋቅር ካሌዘረጋ እንግዴነት እንኳን ቢሄዴ ጥርጣሬ ያመጣሌ። ሉሰርቅ መጥቶ ነው፤ሇላሊ ጉዲይ መጥቶ ነው እእእእ.. በሚሌ ሇአንዴ ቀን አዴሮ ሇመሄዴ እንኳን ሇእግዚዓብሄር እንግዴነት በስጋት ጥበቃ ተዯርጎ ተጠንቅቆ ነው ያ ሰውየ እስኪሄዴ የእግዚዓብሄር እንግዴነት አይከሇከሌም፤ ነገር ግን የእምነት ጉዲይ ግን ያጠራጥራሌ። ከየት መጣ? እሱ አንደን ቦታ ይጠራሌ፤ ምሄዯው ወዯዚህ ነው ውሃ ሞሌቶብኝ ነው፣ መሽቶብኝ ነው እና ሇእግዚዓብሄር አሳዴሩኝ ይሊሌ ከዛ ሚበሊ ሚጠጣ ተሰጥቶት ከዚያ የሆነ ቦታ ተሰጥቶት በንቃት ነው ቤተሰቡ የሚተኛው ያን ቀን ያ ሰው እስኪሄዴ ዴረስ።

ከሊይ በተገሇፀው ሃሳብ ተብራርቶ የቀረበው ማህበረሰቡ እንግዲ ሰውን ዝም ብል እንዯማይቀበሌ፣ ብዙ ስጋቶች እንዲለበት እና እንግዲ ሆኖ የሚሄዯው ሰው ምንም አይነት ምክንያት ቢያቀርብ የእገላ ዘመዴ

ነኝ ካሊሆ በስተቀር እንዮማይታመን የሚያመሆክት ነው። ሃሳቡ እንዮሚያስረዲው ማህበረሰቡ ማብሊት ማጠጣት ሊይ ችግር የሆበትም። ነገር ግን የማያውቀውን፣ ያሌተዛመዮን ሰው ሙለ እምነት ኖሮት አያሳዴረውም። ከጥቅሱ ውስጥ "በስጋት ጥበቃ ተዮርጎ ተጠንቅቆ ነው ያ ሰውዬ እስኪሄዴ" የምትሆውን ሃሳብ ብንወስዴ የማያውቀው ሰው አሳዴሩኝ ብል እንኳን ተፃቅድሆት ቢያዴር አሳዲሪው ስጋት አሆበት፤ ይሰርቅ ይሆን ይዮፌር ይሆን ወይስ ምን ሉያዮርግ ይችሌ ይሆን በሚሌ ከፌተኛ ጥንቃቄ ተዮርጎ ያን ቀን እንቅሌፌ አይተኛም። ጥበቃ ሲዮረግ ይታዮራሌ። ስሆሆነም ሰው በሙለ ሌቡ ያሆ ፌርሃት እና ስጋት ሆማዮርም ሆማሳዮርም ዝምዴና መፌጠር ወሳኝ ነው ማሆት ነው።

ከዴህነት ሆማምሆጥ

በአዊ ማህበረሰብ ዘንዴ ዴህነትም ዝምዴና እንዱፃጠር ሰበብ ወይም ምክንያት ይሆናሌ። ዴህነት ከዚህ ማህበረሰብ አንፃር በሁሆት መንገዴ ይተረጎማሌ። አንዮኛው ከምጣኔ ሃብት ችግር አንፃር ሲሆን ሁሆተኛው ዮግሞ ከወገን ዘመዴ ማጣት አንፃር ይገሆፃሌ። ስሆሆነም ከማህበረሰቡ አባሊት ውስጥ በዝቅተኛ የኑሮ ዮረጃ የሚኖሩ ሰዎች ቤተሰብ ማስተዲዮር ሲያቅታቸው ሌጆቻቸውን በአዮራ መሌክ ይሰጣለ። ምንም አይነት መሬት የላሆው ሰው ዮግሞ የሚታረስ መሬት ሆማግኜት ሲሌ፣ ገንዘብ ወይም እንስሳት ሆመቀበሌ ሲሌ ከባሊባት ጋር ጡት ይጣባሌ፣ የሰው ዮሃ ወይም ዘመዴ አዝማዴ በዙሪያው ሲያጣ ዮግሞ ዘመዮ ብዙ ከሆነ እና ስመ ጥር ከሆነ ሰው ጋር ጡት ይጣባሌ። በማህበረሰቡ ውስጥ የሰው፣ የዘመዴ ዮሃ መሆን ከምጣኔ ሃብታዊ ዴህነት ባሌተናነሰ ሰዎችን ሆስነ ሌቡናዊ ጉዲት የሚዲርግ ነው። ስሆሆነም በተሆያዩ ማህበራዊ እና ምጣኔ ሃብታዊ ጉዲዮች ሆመሳተፌ ከሰው መጨመር የግዴ ይሆናሌ። ይህን ጉዲይ በቀጥታ በሚመሆከት አቶ ፃሆቀ አሆሙ በቃሆ መጠይቅ (27/02/2016ዓ.ም) እንዮሚከተሆው ሃሳብ ሰጥተዋሌ፡- "መኮንን እንግደን እዚህ ሻሽና [6]ጡት አባት አዴርጌ በጣም እና በጣም ከአባቴ በሊይ እርዲታ ያዮረገሌኝ ነው መጀመሪያ ከብት ሰጥቶኝ ሽጥሁና የስፋት መኪና ገዝቸ እስካሁን አሆች፣ እሱ ብቻ አይዮሆም እሱ ሲሞት ሆእሱም ሃብት ስጡት ተብየ ከሌጆች እኩሌ ሃብት ወስጃሆሁ።" በዚህ ሃሳብ ብዙ ዘርዘር ያለ መሌዕክቶች ተሊሌፃዋሌ። ቀዮም ብል በተገሆፀው ሃሳብ ጡት መጣባት የዝምዴና ስርዓት ምጣኔ ሃብታዊ ችግር ያሆባቸው እና ባሆሃብቶች የሚዛመደበት የዝምዴና ስርዓት እንዮሆነ ተገሌጧሌ። ስሆሆነም በዚህ ሃሳብ አንዮኛ

[6] "ሻሽና" ከዳንጓ ወረዳ ቀበሌዎች ውስጥ አንዷ ናት።

ጡት ጠቢው ሃብት ተቀባይ፣ አጥቢው ሰጪ መሆኑ በምጣኔ ሃብት ያሊቸውን ማህበራዊ ዯረጃ የሚያመሇክት ሲሆን ጡት ጠቢው ከአጥቢው ዝቅ ያሇ መሆኑን የሚያመሇክት ነው። አቶ መኮንን እንግደ የጡት ሌጁን አቶ ቃሇቀን ቤት እንዱይዝ መሰረት አስይዞታሌ። ከሌጅ እኩሌ መቆጠሩን ሇማመሌከት የጡት አባት ሲሞት ሇጡት ሌጁ ሇአቶ ቃሇቀ ከሌጆች እኩሌ እንዱካፇሌ ስሇተናዘዘ (ስሇተናገረ) በውርስ ጊዜ የጡት ሌጅ ከላልች ሌጆች እኩሌ ተካፊይ ሆኗሌ። ትንታኔው እንዯሚመራን በዝምዴና ስርዓት ውስጥ "Resource sharing concept" ሃብት ንብረትን ማካፇሌ ፅንሰ ሃሳብ ጎሌቶ የሚታይበት ነው። ምንም የላሇው ዯሃ ሰው ከባሇ ፀጋ ጋር የሚዛመዯው ሃብት ንብረት ሇመካፇሌ ነው። ስሇሆነም ማካፇሌ፣ መካፇሌ የሚለ ፅንሰ ሃሳቦች በዝምዴና ስርዓት ውስጥ የሚታዩ ጉዳዮች ናቸው።

ከሊይ እንዯተጠቆመው ጡት መጠባት እና የአዯራ ሌጅ ተቀብል ማሳዯግ ከማህበረሰቡ የዝምዴና መፌጠሪያ ስርዓቶች ውስጥ የሚካተቱ ሲሆን የአዯራ ሌጅ ማሳዯግ ከማህበረሰቡ አባሊት ውስጥ ሌጆችን ወሌዯው የሚያበሎቸውና የሚያጠጧቸው ወይም የሚያሳዴጉበት ሃብት ሲያንሳቸው ወይም ዯግሞ ወሊጆቹን በሞት ያጣን ሌጅ በአዯራ መሌክ ሃብት ሊሇው እና ማስተዲዯር ሇሚችሌ የአካባቢው ባሇሃብት ሰጥቶ እንዱያዴጉ ማዴረግን የሚመሇከት ነው። የሰው ሌጅ በሰው ሰራሽም ይሁን በተፇጥሯዊ ምክንያቶች ወሊጆቹን ወይም ዘመድቹን ሉያጣ ይችሊሌ። በዚህ ማህበረሰብ ዘንዴ አንዴ ሌጅ በሰው ሰራሽ ምክንያት ከወሊጆቹ ወይም ከዘመድቹ የሚሇየው በችግር፣ ማሳዯጊያ በማጣት ምክንያት ነው። በተፇጥሯዊ ምክንያት ወሊጆቹን የሚያጣው ዯግሞ በሞት ነው። በዚህ ጊዜ ይህ ማህበረሰብ ዯግሞ በእንዯዚህ አይነት ምክንያቶች ወሊጆቻቸውን ሲያጡ በምትኩ ወሊጅ ሆነው ሇማሳዯግ በአዯራ መሌኩ ይቀበሊለ፣ ያሳዴጋለ። አንዴ ሌጅ ከተሰጠበት ቀን ጀምሮ እናት አባቱ፣ እህት ወንዴሙ የሚሆኑት አሳዲጊዎቹ ናቸው። በዚህ ጉዲይ አቶ ገነቱ ወሌዳ በቃሇ መጠይቅ (27/09/2015ዓ.ም) እንዱህ ይሊለ፡-

ወሊጅ አሌባን በማሳዯግ ቤተሰብ፣ ዘመዴ መሆን አሇ፣ አሁን እናት አባቱን ያጣን ሌጅ እኔ ባሳዴገው አባቴ ብል በፌፁም የእኔን ሌጆች እህቴ ወንዴሜ ብል ሌጅ ሆኖ አብሮ ይኖራሌ በቃ። እእእ…. በርካታዎች አካባቢያቸው ሊይ ሰው፣ እናት፣ አባት አጥተው የሚያስጠጋ ወገን ቢጠፌ የተሻሇ ሰው ያሇው ባሳዴገው ሇእኔም ይረዲኛሌ በእግዚዓብሄርም ዋጋ አገኛሇሁ ብል ያሳዴጋሌ።

ሰዎች ተፇጥሯዊ ወሊጆቻቸውን የሚያጡት አንዴም በተፇጥሯዊ ነገር ላሊም ዯግሞ ሰው ሰራሽ በሆነው የምጣኔ ሃብት ችግር ማሳዯጊያ

ሲያጡ ነው ተብሎሌ። አቶ ገነቱም ወሊጅ አሌባ የሆኑ ህፃናትን የሚያቅፌ የሚዮግፌ ከላሆ አንዴ በኑሮው የተሻሇ የአካባቢው ነዋሪ ወስድ እንዱያሳዴግ ይዮረጋሌ። የተወሰዮው ሰውም ሰው በዙሪያው አሌነበረውምና የሰው ሃብት ያገኛሌ። በእናት፣ አባት፣ እህት ወንዴም እንዱሁም ላልች በእነሱ ዙሪያ ያለ ዘመዲሞችን ይቀሊቀሊሌ ማሇት ነው። በዚህ ጉዲይ ሊይ እማሆይ ጉዲይ አጋለ ተጨማሪ ሃሳብ ሲሰጡ ወሊጆቿ በችግር ምክንያት ማሳዮግ ያሌቻለትን ስንታየሁን ተቀብሇው አስተምረው፣ ትዲር አስይዘው ሇቁም ነገር እንዱበቁ አስረዴተዋሌ (ቃ.መ 21/03/2016ዓ.ም)። ከተሰጠችበት ቀን ጀምሮ ሌጅነቷም ሇእማሆይ ጉዲይ አጋለ እንዮሆነ በቃሇ መጠይቁ አስረዴተዋሌ። ስሇሆነም ምጣኔ ሃብታዊ እና ስነ ሌቡናዊ ችግሩን የሚፇቱሇትም እነዚሁ የተቀበለት ሰዎች ናቸው። አንዴ ህፃን ሌጅ ከተሰጠበት ቀን ጀምሮ የአባትና የእናቱን ቦታ ይዘው የሚያሳዴጉትም እነዚህ በአዮራ መሌክ የተቀበለት ሰዎች ናቸው። compensatory kinship theory (የዝምዴና ማካካሻ ንዴፇ ሃሳብ) በንዴፇ ሃሳብ ቅኝት ክፌሌ እንዮተነሳው ሌጆች በተፇጥሯዊ ወሊጆቻቸው ያገኙዋቸው የነበሩ ጥቅሞች እንዲይቀሩባቸውና በምጣኔ ሃብት፣ በስነ ሌቡና እንዱሁም በማህበራዊ ህይወት እንዲይጎደ ላልች አማራጭ ዝምዴናዎች ተፇጥረው ያገኟቸው የነበሩ ጥቅሞች እና ፌሊጎቶች እንዲይቀሩባቸው፣ እንዱሟለሊቸው መሆን አሇበት የሚሌ ነው።

በዚህ ማህበረሰብ ዘንዴም ከሊይ እንዮተገሇፀው ወሊጆቻቸው በምጣኔ ሃብት ችግር እና በሞት ምክንያት ተፇጥሯዊ ወሊጆቻቸው ሇሌጆች የሚያስፇሌጓቸው ነገሮችን ማሟሊት ሳይችለ ሲቀሩ በአዮራ መሌክ ማሳዮግ ሇሚችለ ሰዎች ሰጥተው ያጧቸውን ነገሮች እንዱያገኙ ሇማዴረግ ስርዓት ተዘርግቷሌ። የእነዚህ የዝምዴና መፌጠሪያ ስርዓቶች ትሌቁ አሊማቸው ምጣኔሃብታዊ ችግርን መፌታት እና የሰው ዮሃ የሆኑ ሰዎችን ዘመዴ በማስገኘት በኩሌ ስነሌቡናዊ ጉዲትን መጠገን ነው። ይህ ትንታኔ Alvarado (2018) እነዚህ የዝምዴና መፌጠሪያ ስርዓቶች ከ1950ቹ በኋሊ የጥናት ትኩረት እንዲገኙ እና ማህበራዊ እና ምጣኔሃብታዊ ችግርን በመፌታት በኩሌ ሇማህበረሰቡ ከፌ ያሇ ጠቀሜታ እንዲሊቸው ገሌፆ "እነዚህ የዝምዴና አይነቶች በማህበረሰቡ ውስጥ በዝቅተኛ የኑሮ ዮረጃ ውስጥ የሚኖሩ ሰዎችን እና በሃብት የበሇፀጉ ሰዎችን በማገናኘትና የዴሆችን ኢኮኖሚያዊ ሁኔታ በማሻሻሌ በኩሌ አይነተኛ ጉዲዮች ናቸው"(pp.1-3) በሚሌ ከገሇፀው ሃሳብ ጋር በቀጥታ የተገናኘ በመሆኑ በዚህ ሃሳብ ተዮግፍ የቀረበ ነው።

ከብቸኝነት (ወገን አሌበኝነት) ስሜት ሇመውጣት

ከማህበረሰቡ አባሊት ውስጥ አንዲንዴ ሰዎች ብቸኛ የሆኑ ሉኖሩ ይችሊለ። ይህን በተመሇከተ መረጃ ሊዕከ ማሪያም ቸኮሌ (ቃ.መ፣ 02/04/2016ዓ.ም) "የወገን ማነስ ያሊቸው ሰዎች አለ" ይሊለ። አንዲንዴ ሰዎች በተሇያዩ ምክንያቶች ዘመድቻቸውን አጥተው ብቻቸውን የሚኖሩ ሰዎች አለ። የሰው ሌጅ ዯግሞ ከማህበረሰቡ ወይም ከቡዴኑ ተነጥል ብቻውን የሚኖር ፌጡር አይዯሇም። አብሮ እንዱኖር፣ እንዱቀሊቀሌ ሁኔታዎች ያስገዴደታሌ። በአንዴ በተዋቀረ ማህበረሰብ፣ ቡዴን ውስጥ እየኖረ ሰው የሇኝም ብል ማሰብ፣ መነጠሌ፣ ብቸኛ መሆን ማህበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊና ስነ ሌቡናዊ ጉዲቱ ከፌተኛ ነው።ከብቸኝነቱ (ከመነጠለ) ጋር ተያይዘው የሚመጡ ጉዲዮችን ሇመቀነስ ከማህበረሰቡ ጋር ሲኖር በዙሪያው ያሇውን የሰው ሃይሌ ማስፇት ይጠበቅበታሌ። ችግር ቢዯርስበት፣ በተሇያዩ ማህበራዊ እና ምጣኔ ሃብታዊ ጉዲዮች መሳተፌ ቢፇሌግ እና በስራ ጊዜ መረዲዲት ቢያስፇሌገው በዙሪያው ሰው ማስፇሇጉ አይቀርም። እንዯዚህ አይነት ፌሊጎቶችን እና ጥቅሞችን ሇመሙሊት ሲሌ የሚያዯርገው አማራጭ ዯግሞ ከአካባቢው ማህበረሰብ ጋር ዝምዴና መፌጠር ነው። በዚህ ሃሳብ ሊይ ተጨማሪ መረጃ ሊዕከማሪያም ቸኮሌ በቃሇ መጠይቅ (02/04/2016ዓ.ም) እንዱህ ይሊለ፡-

ዝምዴና የሚያስፇሌግበት ምክንያት አጋጣሚ ሆኖ አንዲንዴ ጊዜ ሰው አገሩን ሇቆ በሰው ሃገር ሉሄዴ ይችሊሌ፣ በሰው ሃገር በሚሄዴበት ሰዓት በዚያ አገር ብቸኛ ሊሇመሆን በመከራም ሰው ያስፇሌገዋሌ፤ በዯስታ ጊዜም ሰው ያስፇሌገዋሌ፣ በዯስታ ጊዜም ሰው ስሇሚያስፇሌገው ሰውን ሇማፌራት ዘመዴን ሇማፌራት፣ ዯስታየን ዯስታ ያዯርግሌኛሌ፣ መከራየንም መከራ ያዯርግሌኛሌ ሲሌ ሰው ሇማፌራት ሲሌ ሄድ ጡት ይጣባሌ። ብቸኛ ሊሇመሆን ክብረ በዓሌም ሲመጣ አብሮ ቡና ይጠጣሌ፤ መከራ አሇ ዯስታ አሇ ያን ያን ሁለ ሇመጋራት እንዱጋራኝ ሲሌ ዝምዴና ይፇጥራሌ። በአገር ቤትም ቢሆን ዯግሞ ወገነ ቀሊሌ ሰው አሇና ከዯና ሰዎች አካባቢ ሄድ ይዛመዲሌ፤ ሇምን የሆነ ነገር እንኳን ቢመጣ እና የእከላ ዘመዲቸው ዘራቸው ብዙ ነው ወይም ዯሞ ይፇራለ በቀበላ ሊይ፣ በአገር ሊይ ታፌረው ተፇርተው ይኖራለ ስሇሚባሌ ከእነዚያ ሰዎች ሄድ አበሌጅ ሉሆን ይችሊሌ፣ ጡት መጣባት ሉሆን ይችሊሌ፣ በግቢ[7] ሉሆን ይችሊሌ ሄድ ይዛመዲቸዋሌ። ይህ የሚሆነው ምንዴን ነው በሃገርም ቤት ቢሆን ጀርባው ቀሊሌ ሰው ስሊሇ ከእነዚያ ሄድ ይዛመዲሌ ምክንያቱ ምንዴን ነው አሁንም ቅዴም እንዲሌሁት አንዲንዴ ነገር

[7] "በግቢ" ይዛመዳል ሲል በጋብቻ ይዛመዳል ለማለት ነው።

ሲመጣ ግራንት ይቆሙሌኛሌ ሲባሌ ነው ሆዚህ ሆዚህ ነው ዝምዴና የሚያስፇሌገው፡፡

በዚህ ረጂም ቃሆመጠይቅ የተነሱ ጉዲዮች ብዙ ናቸው፡፡ ከመጀመሪያው አካባቢ ብንመሆከት “ብቸኛ ሊሆመሆን በመከራም ሰው ያስፇሌገዋሌ፣ በዯስታ ጊዜም ሰው ያስፇሌገዋሌ” ከዚህ ዝቅ ብል ዯግሞ “ብቸኛ ሊሆመሆን ክብረ በዓሌ ሲመጣ አብሮ ቡና ይጠጣሌ” ይሊሌ የሰው ሌጅ በተፇጥሮው ብቻውን የሚኖር ፌጡር አይዯሆም፤ አብሮ እንዱኖር ሁኔታዎች ያስገዴደታሌ፡፡ መከራ ብዙ አይነት ነው፤ ሞት አሆ፣ ቤት መቃጠሌ፣ ሃብት ንብረት መውዯም፣ በላባ መሰረቅ ወዘተ. እነዚህን ችግሮች ሰው ብቻውን የሚቋቋማቸው አይዯሇም፡፡ አይዞህ የሚሆው የሚያፅናናው፣ ሃብት ንብረቱ ቢወዴም የሚተካሆት ላባ ቢሰርቀው ቶል የሚዯርስሆት፣ ቤት ቢቃጠሌ ሮጦ የሚዯርስሆት ወገን ዘመዴ ያስፇሌገዋሌ፡፡ በዯስታ ጊዜም ሰው አስፇሊጊ ነው፡፡ አንዴ ሰው ብቻውን ሰርግ አይዯግስም፤ በስራ የሚያግዘው፣ ዴግሱን የሚበሊሆት፤ ሰርጉን በጭፇራ የሚያዯምቅሆት ሰው ያስፇሌጋሌ፡፡ ስሆሆነም ማህበራዊ ኑሮን ሆመመስረት እና ግንኙነትን ሆማጠናከር ከሰዎች ጋር ሰሊማዊ ግንኙነት መፌጠር ያስፇሌጋሌ፡፡ ምንጭችም “የሰው ሌጅ በተፇጥሮው ማህበራዊ ነው ብቻውን የሚኖር ፌጡር አይዯሆም” የሚሇ ናቸው Mhaiske et al. (2016)፡፡ በሚሆው ሃሳብ የተዯገፇ ነው፡፡ ላሊው በዚህ ቃሆ መጠይቅ የተነሳው “ወገነ ቀሊሌ” እና “ጀርባው ቀሊሌ” የሆነ ሰው የሚሆውን እና “የእነ እገላ ዘራቸው ብዙ ነው ወይም ዯሞ ይፇራለ[8] በቀበላ ሊይ፣ በአገር ሊይ ታፌረው ተፇርተው ይኖራለ” የሚሆውን ሃሳብ ስንወስዴ ወገነ ቀሊሌ ወይም ጀርባው ቀሊሌ ሲሌ ብዙ ሰው፣ ወገን፣ ዘመዴ አዝማዴ ብዙ የላሆው ማሆት ነው፡፡ አይዞህ የሚሆው፣ የሚያበረታታው ፣ የሚረዲው ሰው የላሆው ማሆት ነው፡፡ እነዚህ ሰዎች በማህበረሰቡ ዘንዴ ተዯማጭነት እና ተቀባይነት ያነሳቸው ናቸው፡፡ ስሆሆነም ማህበራዊ ዯረጃቸው ዝቅ ያሆ ነው፡፡ “እነ እገላ ዘራቸው ብዙ ነው ታፌረው ተፇርተው ይኖራለ” የሚሆውን እንመሌከት፡- ዘረ ብዙ፣ ወገነ ብዙ መሆን በማህበረሰቡ ዘንዴ ተቀባይነት እንዱኖራቸው፣ እንዱፇሩ፣ እንዱታፇሩ፣ እንዱከበሩ ሰው እንዱይዯፌራቸው ያዯርጋሌ፡፡ ስሆሆነም ማህበራዊ ዯረጃቸው ከፌ ያሆ ነው፡፡ “ግራንት[9] ይቆሙሌኛሌ ሲሌም ሄድ ጡት ይጣባሌ ወይም አበሌጅ ይሆናሌ” ይሊሌ፡፡ ይህ ዘመዴ ቀሊሌ፣ ብቸኛ የሆነ ሰው ችግር ቢዯርስ ዋስ፣ ጠበቃ፣ ከሆሊ እንዱሆኑት ዘመዴ

[8] “ይፈራሉ” የሚለው ቃል በዚህ ጥናት ጥቅም ላይ የዋለው ጠብቆ ሲነበብ የሚሰጠው ትርጉም ነው፡፡

[9] ግራንት የሚለው ቃል ዋስ፣ ጠበቃ የሚል ትርጓሜ የያዘ ነው፡፡

ብዙ ከሆኑ ሰዎች ጋር ራሱን በዝምዴና ይቀሊቅሊሌ። በዚህ ጉዳይ ሊይ ላሊኛው አስረጂ በ27/02/2016ዓ.ም ከካሳሁን መስፌን ጋር ያዯረግኩት ቃሇ መጠይቅ ሲሆን የሚከተሇውን ሃሳብ ሰጥቷሌ፡- “ምስክር እርጥባን ከፊግታ ስራ ፌሇጋ የመጣውን ዯመሊሽ የትዋሇ [10]ን እርሻ አስገባው፣ ጡት አጠባው፣ ሴት ዲረው አጋብቶ መሬት ሁለ ሰጥቶ አሁን ከእኛ ጋር ነው ያሇው አባ ምስክር ግን ሞተ፤ መሬት ከብት ቆርሶ ሰጥቶ የሚቀመጥበት በታ ሁለ ሰጥቶት ይኖራሌ አሁን”። ይህ መረጃ የሚያስረዲው እንግዲ ሰዎች በጡት መጣባት የዝምዴና ስርዓት ከተዘመደ ሇጡት አጥቢው ሌጅ ሆኑ ማሇት ነው። የሚተዲዯርበት ሃብት ንብረት ሰጥቶ፣ መኖሪያውን አመቻችቶ፣ ትዲር አስይዞ ማኖር የወሊጅ አባት ሃሊፉነት ነው። የጡት አባትም አንዴን ሰው ጡት ካጠባ ቀን ጀምሮ ከሌጆቹ አሌሇይይህም ብል ቃሌ ገብቶ ሌጅ የሚያዯርገው ስሇሆነ የብቸኝነት ወይም ወገን ዘመዴ የሇኝም የሚሌ ስሜት እንዲይሰማው የወሊጅ አባቱን በታ ተክቶ ያኖረዋሌ፣ ትዲር ያስይዘዋሌ፣ የሚተዲዯርበት ሃብት ንብረት ይሰጠዋሌ፤ መኖሪያ በታ ሰጥቶ እንዱኅራበት እና አብሮት እንዱኖር ያዯርገዋሌ። በተሇያዩ ማህበራዊ ጉዳዮችም እንዱሳተፌ በር ይከፌትሇታሌ። አቶ ዯመሊሽ ዘመዴ አዝማድቹን ሁለ ትቶ ስራ ሇመስራት ብቻውን ወዯ ዳንዳ የመጣ ሰው ነው። ጡት ከጠባ በኋሊ ግን ዘመዴ አግኝቶ፣ ሃብት ንብረት አፌርቶ፣ መኖሪያውን አመቻችቶ የሚኖር ሰው ነው።

ከዚህ በተጨማሪ ዯግሞ ከአቶ ዘሇቀ አምባዬ ጋር በ28/10/2015ዓ.ም ባዯረግኩት ቃሇ መጠይቅ እንዯተናገሩት ሇመኖር ወዯ ዳንዳ ወረዲ ሲሄደ ከአካባቢው ማህበረሰብ ውስጥ ይህ ነው የሚሇው ዘመዴ ስሊሌነበረው ከአካባቢው ማህበረሰብ አባሊት ውስጥ ታዋቂና ስመ ጥር ከሆነ ከአቶ ምህረት ዳዳ ጋር በጡት መጣባት የዝምዴና ስርዓት ተዘምድ በተሇያዩ ማህበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊ፣ ሃይማኖታዊ እና ባህሊዊ ጉዳዮች ሊይ መሳተፌ ችሇዋሌ። እንዯ ዘሇቀ ሁለ አንዲንዴ ሰዎች የአካባቢውን ሌምሊሜ በመውዯዴ ወይም ሇመኖር

[10] አቶ ደመላሽ የትዋለ ከላይ የጠቀስኩት መረጃ ሰጪዬ የአቶ ፈጠነ የትዋለ ወንድም ነው። በመጀመሪያ የመጣው ደመላሽ የትዋለ ነው። እሱ መጀመሪያ መኖሪያውን ካመቻቸ በኋላ ወንድሙን አቶ ፈጠነ የትዋለን ወደዚህ ቦታ አምጥቶ አቶ ሃይሉ አጋዠን ጡት እንዲጠባ አድርጎታል። ሁለቱን ወንድማማቾች በአቶ ካሳሁን መስፍን ጥቆማ መሰረት ያገኘኋቸው ለዳንዳ ወረዳ እንግዳ የሆኑ አሁን ግን በጡት መጣባት የዝምድና ስርዓት ከማህበረሰቡ ጋር ተቀላቅለው በተሰጣቸው ሃብት ንብረት መሰረት የራሳቸው ባድማ መስርተው አንድ የማህበረሰብ አባል ሆነው የሚኖሩ ሰዎች ናቸው። በትንታኔው እንደተገለፀው አቶ ፈጠነ የትዋለን በአካል አግኝቼ ቃለ መጠይቅ አድርጌያለሁ። አቶ ደመላሽ የትዋለን ግን በሁኔታዎች አለመመቻቸት ምክንያት ባለማግኘቴ በቅርብ ጎረቤቱ በነበረው ካሳሁን መስፍን የተሰጠኝን መረጃ ተጠቅሜያለሁ።

በመቃሆግ ዘመድቻቸውን ትተው ወዮ ላሊ ቦታ ሄዮው የሚኖሩ ሰዎች አለ። በዚህ ጊዜ ብቻቸውን የሚሆኑበት አጋጣሚ ሰፉ ነው። ስሆሆነም ብቸኝነት እንዲይሰማቸውና ስነ ሌቡናዊ ጉዲት እንዲይዮርስባቸው በተሆያዩ ማህበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊ፣ ሃይማኖታዊ እና ባህሊዊ ጉዲዮች ሊይ መሳተፌ እንዱችለ ዝምዴና በመፌጠር ከማህበረሰቡ ጋር መቀሊቀሌ አሆባቸው። ከሊይ እንዮተገሆፀው ዝምዴና የሚቃጥሩት ከዝምዴና መፌጠሪያ ስርዓቶች ውስጥ በአንደ ሉሆን ይችሊሌ። ይህ ካሌሆነ ግን የሄደበት ማህበረሰብ ሁሌጊዜ በጥርጣሬ እንዱያያቸው ያዮርጋሌ። ስሆሆነም በነፃነት ሆመንቀሳቀስ፣ እንዮ ሌብ ስራ ሰርቶ ሆማዮር እና በተሆያዩ ጉዲዮች ከማህበረሰቡ እኩሌ ሆመሳተፌ ማህበረሰቡን መቀሊቀሌ የግዴ ይሆናሌ። ሰው ከአንዱ ቦታ ወዮ ላሊ ቦታ የሚሄዴባቸው ምክንያቶች ብዙ ናቸው። ከእነዚህም ውስጥ በጥናቱ ውጤት መሰረት ስራ ሆመስራት፣ በፀጥታ ችግር ምክንያት በመቃናቀሌ፣ የአካባቢውን ሌምሊሜ በመውዮዴ እና ሆመኖርረያነት በሚሌ የሚለት ናቸው።

መዯምዯሚያ

የዚህ ጥናት መሰረታዊ ጭብጥ ዝምዴና ከማህበረሰቡ እይታ፣ አመሆካከት እና እምነት አንፃር ምን እንዯሚመስሌ እና ዝምዴና እንዱቃጠር ምክንያት (ሰበብ) የሆኑ ጉዲዮች ምን እንዯሆኑ መተንተን ነው።

ዝምዴና በማህበረሰቡ ውስጥ መዋቅር መዘርጊያ ሰፉ ርዕሰ ጉዲይ ነው። በዚህ ማህበረሰብ ዘንዴ ዝምዴና ስጋዊና ማህበራዊ ይዘት አሆው። ስጋዊ ዝምዴና በመወሆዴ ዘርን በመቆጠር የሚገኝ የዝምዴና አይነት ሲሆን ማህበራዊ ዝምዴና ዯግሞ ከስጋ ዝምዴና ውጪ ያለ የዝምዴና ስርዓቶችን የሚመሆከት ሲሆን ሰዎች በተሆያዩ አጋጣሚዎች ተገናኝተው ሲዋዯደ፣ ሲፈቀሩ ግንኙነታቸውን እና መዋዯዲቸውን ሆማፅናት እና ሆማረጋገጥ የሚቃጠረውን ዝምዴና የሚመሆከት ነው። በጥናቱ የተጠቆሙት ማህበራዊ ዝምዴናዎች ጡት መጣባት፣ ክርስትና መናሳት፣ የአዮራ ሌጅ ማሳዮግ እና ጋብቻ ናቸው። እነዚህ ማህበራዊ የዝምዴና ስርዓቶች የማህበረሰቡ አባሊትን ምጣኔ ሃብታዊና ማህበራዊ ችግር በመፌታት እና ስነ ሌቡናዊ ጉዲት በመጠገን ከስጋ ዝምዴና ባሌተናነሰ ሆማህበረሰቡ ህሌውና ከፌተኛ አስተዋፅኦ የሚያበረክቱ ናቸው። ማህበረሰቡ ምዴራዊ ህይዎቱን ምቹ ከማዴረግ ባሆቃ ሰማያዊ ዋጋን (ፅዴቅን) ሆማግኜትም ዝምዴናን ይቃጥራሌ። ሆኖም ዝምዴና በዚህ ማህበረሰብ ዘንዴ ፌቅር እና ሰሊም መስበኪያነት፣ መረዲጃና መጠቃቀሚያነት፣ ችግር መፌቻነት እና ማህበራዊ ግንኙነትን ማጠንከሪያነት እና ሰማያዊ ፅዴቅን ማስገኛነት ይዘት አሆው።

በማህበረሰቡ ውስጥ አንዴ ሰው ከቡዴን ተነጥል ብቻውን መኖር አይችሌም፡፡ ዝምዴና እንዱፇጥር፣ ከሰው ጋር አብሮ እንዱኖርና እንዱቀሊቀሌ በህይወት ውስጥ የሚያጋጥሙ አስገዲጅ ሁኔታዎች አለበት፡፡ የተሇያዩ የሃዘን እና የዯስታ ማህበራዊ ጉዲዮች፣ ኑሮን ሇማሸነፌ የሚሳተፌባቸው ምጣኔ ሃብታዊ ጉዲዮች እና በብቸኝነት ምክንያት የሚመጡ ስነ ሌቡናዊ ስብራቶች ቡዴኑ ውስጥ እንዱገባ፣ እንዱቀሊቀሌና እንዱዛመዴ ያስገዴደታሌ፡፡ ዝምዴና በዚህ ማህበረሰብ ዘንዴ የጋራ ጥቅም (mutual benefit) ሊይ ትኩረት ያዯረገ ነው፡፡ አንዴ ሰው ከላሊ ሰው ጋር ዝምዴና ሲፇጥር ሁሇቱም እንዱረዲደና እንዱጠቃቀሙ በማሰብ ነው፡፡ ሃብት ያሇው በሃብቱ፣ ሃብት ንብረት የላሇው በጉሌበቱ ሇመረዲዲት በማሰብ ዝምዴና እንዯሚፇጠር ጥናቱ አመሊክተዋሌ፡፡ ላሊው የጥናቱ ውጤት የሚያሳየው ዝምዴና ሃብት ንብረት ማካፇያ (Resource sharing) መንገዴ ሆኖ የሚያገሇግሌ ስርዓት መሆኑን ነው፡፡

ዝምዴና ማፅኛ፣ ማሰሪያ፣ መያዣ የሚፇሌግ ርዕሰ ጉዲይ ነው፡፡ ሰዎች ተገናኝተው፣ ተዋዯው፣ ተፊቅረው ዝምዴና ሳይፇጥሩ እንዱሁ ከተሇያዩ በመረሳሳት ተመሌሰው የመገናኜት እዴሊቸው ጠባብ ይሆናሌ፡፡ በተሇያዩ የሃዘንና የዯስታ ማህበራዊ ጉዲዮች እንዱገናኙ እና ግንኙነታቸው እንዱጠናከር፣ ፌቅር እንዱዘሌቅ ማሰሪያው፣ መያዣው ዝምዴና መፌጠር እንዯሆነ ተረጋግጧሌ፡፡ በአጠቃሊይ በአዊ ማህበረሰብ ዘንዴ ዝምዴና በአንዴ አቅጣጫ ብቻ የሚታይ ስርዓት አይዯሇም፡፡ ሇአንዴ አሊማ ብቻ ተብል የሚፇጠር ስርዓትም አይዯሇም፤ እንዱፇጠር ከኋሊ የሚገፊ ብዙ ጉዲዮች አለ፡፡ የተሇያዩ ፌሊጎቶች፣ አስገዲጅ ሁኔታዎች፣ ተፇጥሮአዊ ጉዲዮች፣ ጥቅሞች ወዘተ. ዝምዴና እንዱፇጠር ምክንያት የሚሆኑ ጉዲዮች ናቸው፡፡ በመሆኑም እነዚህ የተሇያዩ ጥቅሞች እና ፌሊጎቶች የሚመነጩት ከንግዴና የንግዴ ከባቢን አስተማማኝ ሇማዴረግ ካሇ ፌሊጎት፤ ከዴህነት፣ ከእንግዲነት (አዱስነት) እና ከወገን አሌበኝነት (ብቸኝነት) አንፃር እንዯሆነ ጥናቱ አሳይቷሌ፡፡

ዋቢ ፅሁፍች

መሃመድ አሊ፡፡ (2012)፡፡ ፋይዲ ባህላዊ ጋብቻ እና የሰርግ ስነ ስርዓት በአፋር በራህሌ ወረዳ ማህበረሰብ፡፡ [ያልታተመ የሁለተኛ ዲግሪ ማሟያነት ጥናት]፡፡ ባህር ዳር ዩኒቨርሲቲ፡፡

ሰሚራ ኑርጌ፡፡ (2006)፡፡ ባህላዊ የሰርግ ስርዓት በስልጤ ዞን በወራቤ ከተማ፡፡ [ያልታተመ የመጀመሪያ ዲግሪ ማሟያነት ጥናት]፣ ባህርዳር ዩኒቨርሲቲ፡፡

ስንታየሁ ታዮሰ፡፡ (2008)፡፡ የክርስትና አነሳስ ስርዓተ ክዋኔ በሁሩታ ከተማ፡፡ [ያልታተመ የመጀመሪያ ዲግሪ ማሟያነት ጥናት] ባህር ዳር ዩኒቨርሲቲ፡፡

ሽመልስ ዮገፌ፡፡ (2008)፡፡ የአርጎባ ማህበረሰብ ባህላዊ የሰርግ ስርዓት ክዋኔ በሸዋሮቢት ከተማ፡፡ [ያልታተመ የመጀመሪያ ዲግሪ ማሟያነት ጥናት]፣ ባህር ዳር ዩኒቨርሲቲ፡፡

ተቸሎት ተገኘ። (2012)። የዝምድና እሳቤ በሰሜን ሜጫ ወረዳ ማህበረሰብ። [ያልታተመ የሁለተኛ ዲግሪ ማሟያነት ጥናት]፣ ባህር ዳር ዩኒቨርሲቲ።
አለምነው አንማው። (2005)። ባህላዊ የሰርግ ስርዓት በስናን ወረዳ በየጠድ ቀበሌ። [ያልታተመ የመጀመሪያ ዲግሪ ማሟያነት ጥናት]። ባህር ዳር ዩኒቨርሲቲ።
አያሌው አማረ። (2011)። የጥምቀተ ክርስትና፣ የተክሊልና የሜሮን ስርዓት ክዋኔ ፎክሎራዊ እይታ በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋህዶ ቤተክርስቲያን። [ያልታተመ የሁለተኛ ዲግሪ ማሟያነት ጥናት]። አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ።
አጃኢባት ወራቄ። (2011)። የውርስ ጋብቻ ስርዓት ክዋኔ በወለኔ ማህበረሰብ። [ያልታተመ ለመጀመሪያ ዲግሪ ማሟያነት ጥናት]። ባህር ዳር ዩኒቨርሲቲ።
አፈወርቅ ተፈራ። (2009)። የሰርግ ስነ ስርዓት ማህበረ ባህላዊ ፋይዳ በሃራ እና አካባቢው። [ያልታተመ የሁለተኛ ዲግሪ ማሟያነት ጥናት]። ባህር ዳር ዩኒቨርሲቲ።
እመቤት ጣሴ። (2012)። የዘመድ አዝማድ ግንኙነት ክዋኔና ማህበራዊ ፋይዳ በባህርዳር በወራሚት ቀበሌ ቀበሌ። [ያልታተመ የሁለተኛ ዲግሪ ማሟያነት ጥናት]። ባህር ዳር ዩኒቨርሲቲ።
ብሩክ ታዮለ። (2013)። በአርሲ ዞን በጎለልቻ ወረዳ በጫንጮ ቀበሌ የባህላዊ ስርዓተ ጋብቻ ትንተና። [ያልታተመ የመጀመሪያ ዲግሪ ማሟያነት ጥናት]። ባህር ዳር ዩኒቨርሲቲ።
ዝናሽ ሰሎሞን። (2004)። የሃድያ ብሄረሰብ የባህላዊ ጋብቻ እና የሰርግ ስነ ስርዓት። [ያልታተመ የሁለተኛ ዲግሪ ማሟያነት ጥናት]። አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ።
ዮመቀ ሙጬ። (2012)። ዝምድና አመሰራረቱ እና የከበራው ፋይዳ በፎገራ ወረዳ። [ያልታተመ የሁለተኛ ዲግሪ ማሟያነት ጥናት]፣ ባህር ዳር ዩኒቨርሲቲ።
ገነት ስመኝ። (2012)። በባህላዊ የጋብቻ ስርዓት ውስጥ የሚከወኑ ሃገረሰባዊ እምነቶች ትርጉምና ፋይዳ በእነብሴ ሳር ምድር ወረዳ። [ያልታተመ የሁለተኛ ዲግሪ ማሟያነት ጥናት] ባህር ዳር ዩኒቨርሲቲ።
የዳንጓ ወረዳ ባህልና ቱሪዝም ፅ/ቤት። (2015)። የዳንጓ ወረዳ አጠቃላይ ገፅታ። [ያልታተመ]።
Abebayehu, T. & Dejene, G. (2019). Harmahodhaa: A traditional child fostering and fictive kinship formation among the Oromo, Ethiopia. Ethiopian Journal of social science & language studies, 6(2), 27-47. http://ojs.ju.edu.et/index.php/ejssls/index.
Alvarado, L. C. (2018). *Ritual and Fictive kinship.* University of Frieburg.
Brown, A.R.(1950). African systems of kinship and marriage (D. Forde, Ed.). Oxford University Press.
Cardoso, R. (1984). Creating kinship: the fostering of children in favela families in Brazil. In Raymond T. smith (ed.), kinship ideology and practice in Latin America (pp. 196- 203), university of north Carolina press.
Clarke, V. & Braun, V. (2015). *Thematic Analysis.* In T. Teo (Ed.), Encyclopedia of Critical Psychology, 1947-1952. Springer.
Crossman, A. (2019). Kinship: Definition in the Study of Sociology.
Creswell, J. C., & Creswell, D. (2018). *Research Design: Qualitative, quantitative and mixed mettods approach (5th ed.)* Sage publications, 257 - 258. https://lccn.loc.gov/2017044644
Durkheim, E. (1982). *The Nature of Society and Causal Explanation*. Macmillan Publishers.https://doi.org/10.1007/978-1-34916939-9_19
Gennep , A, V. (1906) Mythes et legends d’Australie. Ernest Leroux.

Getie, G. (1998). *Semantic analaysis of Amharic kinship terms in gojjam:* an anthropological approach.Insitituto italiano per 1' Africa e 1' oriente.https://www.jstor.org/stable/40761245

Gellner, E. (1958). *The concept of kinship.* University of Chicago press. http://www.journals.uchicago.edu/t-and-c

Hashim, A., Pandian, A., & Al- Shaibani, G., K (2016). An Ethnosemantic study of Affinal Kinship Terms in Arab culture. DOI: http://dx.doi.org/10.21013/jems.v3.n2.p9

James, W. (2008). Why Kinship? New Questions on an Old Topic, in early Human Kinship from Sex to Social Reproduction. Blackwell publishing. DoI:10.1002/9781444302714

Jones, R. (2011). *In 21st Century Anthropology a Refference Hand book: Kinship systems. Sage* Publications, Lee university. https://doi.org/10.4135/9781412979283.n17

Kuper, A. (2018). *We need to talk about kinship*. http://aotcpress.com/articles/talk-kinship/

Marks, J.(2002).What it means to be 98% chimpanzee: Apes, people, and their Genes. University of California press. https://doi.org/10.1525/9780520930766

Mhaiske, V.M., Patil,V. K., & Narkhede, S.S. (2016). *Forest tribology and Anthropology*. Scientific publishers.

Mumtaz, M., Ting, H., Thurasamy, R., & Cheah, J.,H. (2025). Snow ball sampling: A Review and guiedlines for survey research, *Asian Journal of Business Research*. DOI:https://10.14707/ajbr.250186

Omid, T., Golzar, J., & Noor, S. (2024). Purposive sumpling. *International journal of Education and language studies*. https://doi.org/10.22034/ijels.2025.4990681.10299

Read, D. (2018). *Kinship systems*. University of California.DOI:10.1002/9781118924396.wbiea1879

Sahlins, M. (2013). *What Kinship Is and Is Not.* The University of Chicago press.

Schneider, D. (2004). *What is Kinship all About?* In Parkin, R. & Linda Stone, L. (eds.).Kinship and family: An Ethnological Reader. Black well Publishing. http://amouroux.files.wordpress.com/2008/07/

Sousa, P. (2003). The Fall of Kinship: Towards an Epidemiological Explanation. *Journal of Cognition and Culture 3*(4), 265-303. Koninklijke Brill N.